

№1 кантар
январь 2019 (14)

ZIAT

50
җас

Редактор бағаны

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан жолы - 2050»: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауында: «Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы» деп, халқымызды алда күтіп тұрған асқар асуларды, төтенше маңызды мақсат-міндеттерді атап көрсетіп берген еді. Осы Жолдауда Қазақстан Республикасындағы білім беру мәселесін айрықша атап көрсетіп (Қазақстан жолы – 2050. 4 бағыт. БІЛІМ ЖӘНЕ КӘСІБИ МАШЫҚ - ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ, КАДР ДАЯРЛАУ МЕН ҚАЙТА ДАЯРЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒДАРЫ/ Біздің жұмыстарымыздың білім беру саласындағы басымдықтары), бұл салаға жаңашылдық енгізіп, түрліше реформалауды баса айтып көрсеткен.

Кез-келген мемлекеттің болашағы оның білім және ғылым деңгейінің қаншалықты дамуына тікелей байланысты. «Ел болам десең - бесігіңді түзе» деп ұлы Мұхаң айтқандай, осы күні өсіп-жетіліп келе жатқан жас жеткіншектерге, оқушылар мен студенттерге білім берудің соны тәсілдерін қолданып, олардың қоғамда толық азамат болып қалыптасуына ықпал ете білу керектігі күн тәртібінен түспеген мәселе.

Осы орайда «ZIAT» ғылыми-әдістемелік орталығы» ЖШС 2016 жылдың мамыр айынан бастап шығаратын «ZIAT» ғылыми-әдістемелік журналы білім беру және ғылым кеңістігіндегі инновациялық жаңалықтарды және педагогтар, студенттер, оқушылар мен мектепке дейінгі жастағы бүлдіршіндердің ғылыми-танымдық еңбектерін жариялап отырмақ. Журналдың негізгі міндеті: оқушылар, студенттер және ұстаздардың түрлі тақырып бойынша жазған еңбектерін көпшілік назарына ұсыну, мұғалімдерге білікті педагог ретінде қалыптасуға жәрдемдесу, ғылымдағы әр деңгейдің арасында қарым-қатынасты нығайтуға әрекет ету. Журнал мектепке дейінгі мекемелерден бастап жоғары оқу орындарына дейінгі аралықтағы мәселелерді қамтиды.

№1 (14) январь 2019

Құрылтайшы/Учредитель
"ZIAT" Ғылыми-әдістемелік орталығы
Научно-методический центр "ZIAT"

"ZIAT" журналы 2016 жылы 25 мамырда
Қазақстан Республикасы Мәдениет және
Ақпарат министрлігінде тіркеліп,
№16000-Ж куәлігі берілген.
Журнал "ZIAT"
зарегистрирован 25 мая 2016г
в министерстве Культуры и информации
Республики Казахстан и выдано
свидетельство №16000-Ж.
ISSN: 2617-1937

Журнал Қазақстан Республикасының
мерзімді баспасөз тізіміне енгізілген.
МББ индексі 74926.
Журнал включен в список
периодических изданий
Республики Казахстан.
Индекс ППИ 74926.

Шығу жиілігі: Жылына 6 рет шығады
Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын
тілдерінде басылады.
Периодичность:
Выходит 6 раз в год,
материалы публикуются на
казахском, русском, английском языках.

Адрес редакции:
г.Астана, 010005
ул.А.Жубанова 5, ВП-3
тел.: 8 (7172) 904-666

E-mail:
ziat.journal@mail.ru

Сайт:
www.centeroir.kz

Журналды редакциядан
сатып алуға болады.
Жазыламын деушілер
жоғарыдағы мекен-жайға
хабарласа алады.

Таралымы/Тираж
1000

Редактор/ редактор:

Сергазина А.К.

Редактор орынбасары/Зам.редактора

Идрисов Б.Ш.

Беттеуші-дизайнер/Дизайн, верстка

Кимашева Г.Е.

Редакциялық алқа/Редакционный совет:

Жұманова Б.Қ. – ""ZIAT" ҒӨО-ғы" ЖШС директоры
Урынбасарова Э.А. – п.ғ.д., профессор

Орынбаев А. А. – п.ғ.к.

Төреқұлова Д. М. – э.ғ.д., профессор,
ҚазҚЭЖХСУ "Менеджмент" кафедрасының меңгерушісі

Төреқұлова Ә. Н. – PhD докторы,
""ZIAT" ҒӨО-ғы" ЖШС ғылыми қызметкері
Ұмбетпаева С. К. – жоғары категориялы ұстаз,
РФ-ның еңбек сіңірген қызметкері, Ресей құрметті ұстазы
Баймағамбет О.А. – педагог-әдіскер

Жуманова Б.К. – директор ТОО "НМЦ "ZIAT""

Урунбасарова Э.А – д.п.н., профессор

Орынбаев А. А. – к.п.н.

Турекулова Д.М – д.э.н., профессор,
зав. кафедрой "Менеджмент" КазУЭФимТ

Турекулова А.Н - доктор PhD,
научный сотрудник ТОО "НМЦ "ZIAT""

Умбетпаева С.К – учитель высшей категории,
Заслуженный работник РФ, Почетный учитель России
Баймағамбет О.А – педагог - методист

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Құттықтау/Поздравления

Сергазинова А.....4

Оқу орындарының өмірінен сәттер/О жизни учебных заведений

Балабақша - бақыттың бақ ордасы («№11 бөбекжай-балабақшасы» МКҚК).....6

Педагогикалық тәжірибе/Педагогический опыт

Байшалова А.Т. Ондықпен санау.....8

Баянова А.Е., Жамишова Г.О. «Ханталапай» қазақтың ұлттық ойыны.....12

Бексейтова Г.Ж. Арнайы пәнді оқыту үрдісінде CLIL әдісінің элементтерін қолдану тәсілдері.....15

Друцкая И.О. Тонна. Грамм.....18

Петкер Л.Ф. Мой город самый лучший на Земле, мой город самый лучший на планете.....24

Сайтбекова Ж.Т. Шуакты күн.....28

Ғылыми ізденістер/Научное обозрение

Абуова М.А. О возможностях предотвращения угроз информационной безопасности сетей на основе Wi-Fi технологий.....30

Амангелді А.А., Аяпбекова Б.Е., Аяпбекова С.Е., Тоқтыбаева М.Е. Қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқыту әдістемесі – қазақстантану ғылымының бір саласы.....33

Аяпбекова А.Е., Мусина Ж.А., Аяпбеков А.Е., Сейсенбаева Г.М. Туризм саласында географиялық атаулардың бейнелену заңдылықтары мен ғылыми қолданбалы маңызы.....38

Балажигитова Н.К. Физика сабағында оқушылардың іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру.....45

Бабулова Ж.Б., Балдаева Г.К. Деятельность кружков Дома детского творчества в рамках реализации программы «Рухани жаңғыру».....47

Берикбаева Г.А. Инклюзивное образование в общеобразовательной школе. Основные проблемы и возможные пути их решения.....50

Джанмулдаева Л.Н. Формы и виды предпринимательства в зависимости от собственности.....52

Павлова Т.И. Проектная деятельность учащихся экономических специальностей.....57

Шығармашылық мүйісі/Уголок творчества

Материалы с детских творческих конкурсов.....60

Құттықтаймыз!

**"ZIAT" журналының бас редакторы
Александра Сергазинованы әріптестері,
достары мерейлі жасымен құттықтады**

Қарымды журналист, көптеген күрмеуі қиын өткір мәселені биліктегілерге жеткізіп, қарапайым халықтың жанайқайына куә болған қыл қалам шебері Александра Сергазинова 50 жасқа толды. Еңселі ер жасына жеткен ұжымдасын "ZIAT" ҒӨО-ның ұжымы мерейтойымен құттықтап, жүрекжарды сөздерін жолдады.

"Үлкенге құрмет, кішіге ізет" қағидамен өмір сүріп жүрген аяулы жар, асыл ана, адал әріптес, үлгілі ұстаз Александра Қабдоллақызы журналистика саласында отыз жылдан артық еңбектеніп келеді. Еңбекпен салған дара жолында дәмдес-тұздас болған әріптестері атынан мына бір шумақ жолдары арналады:

Құрметті Александра Қабдоллақызы!

Елу деген – ердің жасы еңселі,
Елу деген – парасаттың өлшемі.
Жарқылдасаң самғап ұшқан сұңқардай,
Азамат деп мақтан тұтар ел сені.
Тірлік – теңіз, ес елудің ескегін,
Өнге толсын, күйге толсын кештерің,
Шын жүректен бақыт тілеп сарқылмас,
Қол соғады барша әріптес, достарың.

*Құрметпен, "ZIAT" ғылыми-әдістемелік
орталығының ұжымы*

50 Жас

Поздравляем!

МАТЕРИАЛЫ ИЗ КОНКУРСОВ СОЧИНЕНИЙ

Мусина Василя Равильевна, 15 лет

*ГУ «Областная специальная общеобразовательная школа-интернат» г.Павлодар
рук.: Матенова Анара Сериковна*

«Послание природы»

Прекрасна была планета Земля,
Пока человек на нее не ступил.
Природу он начал крушить и ломать
И грязь в ней по всюду порадил.
В лесах и на пляжах, в горах и в степях,
На небе, в земле и воде...
Но эта планета ведь дом наш родной!
Остановитесь!
Давайте же вместе мы все приберем.
Животных начнем охранять,
Деревьев насадим и в меру начнем
Ресурсы земли забирать
Я думаю, что будет очень красиво
От нас если Землю спасем.
Она же простит нас и скажет «Спасибо!»,
А мы ... А мы красоту планеты вновь обретем!

Бида Елизавета Алексеевна, 14 лет

*ГУ «Школа-гимназия №30» Управления образования г. Астаны
Рук.: Гой Наталья Анатольевна*

«Моя любовь»

Я думал, ты была луной,
Что появлялась надо мной.
Я думал, ты была рекой,
Что улыбалась мне порой.
Я думал, ты была звездой,
Что показала мир иной.
Я думал, ты была богиня,
Что так скромна и так красива.
Я много с чем могу сравнить,
И мне любовь не погубить.
Ведь я любил, и я люблю,
Свою любовь тебе дарю.

Балабақша - бақыттың бақ ордасы

"Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің №11 бөбекжай-балабақшасы" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорын 2007 жылы ашылды. Қазіргі уақытта 320 бала мемлекеттік тілде тәрбие алуда. Осы жылдар ішінде педогогикалық ұжым тәрбиеленушілерге сапалы мектепке дейінгі білім беру үшін қарқынды жұмыс жасап келеді.

№11 бөбекжай-балабақшасы ұжымының басты міндеті - ата-аналармен және мектепке дейінгі мекемелермен тығыз байланыста болу, отбасымен тығыз ынтымақтастықты қалыптастыру.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың әдістемелік оқу бағдарламасын қалыптастыру мақсатында ауқымды жұмыс жасалуда.

Осы жылдар ішінде бөбекжай-балабақшасында шын мәнінде үздік педогогтар, білікті мамандар, жоғары білімі бар, өзінің тұлғалық және кәсіби деңгейін тұрақты арттырып жүрген, балаларға зор ықыласпен қарайтын білекті топ қалыптасты.

Мектепке дейінгі мекемеде балалардың өркендеуі көп жағдайда педогогтардың балалармен өзара қарым-қатынасына байланысты. Сондықтан да бөбекжай-балабақшада мейірімді психологиялық атмосфера құрылған.

№11 бөбекжай-балабақшасы тәрбиелік-білім беру кезеңің ғана ұйымдастырып қоймай, ең маңызды, яғни ел тарихы мен ұлт салт-дәстүріндегі құндылықтарды бойына сіңірген ұлтжанды азаматтар мен ойы жетік жеке тұлғаны тәрбиелейді.

Мажит Гүлсім Уалиханқызы -

«Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің №11 бөбекжай – бақшасы» МКҚК-нің меңгерушісі. Білімі жоғары, жалпы еңбек өтілі 39 жыл.

Гүлсім Уалиханқызы – білім беру саласындағы мемлекеттік саясатының талаптарына сәйкес бөбекжай-бақшаның жұмыс істеуін және дамуын қамтамасыз ету қабілеттеріне ие. Мемлекеттік тапсырысқа сәйкес кешенді көзқараспен балаларды топтарға жинақтау үшін жағдай жасайды. Білім беру бағдарламасының жүзеге асыру сапасын бөбекжай – бақшаға баратын балалар арасында бейімделудің жеңіл өтуі, сондай-ақ балалардың білім беру бағдарламасын меңгеруде оң динамикасы куәландырады.

2016 жылы Бөбек ұлттық ғылыми практикалық білім беру және сауықтыру орталығында «Өзін-өзі тану пәнінің ғылыми әдіснамалық негіздері» курсынан өтті. 2016 жылы Мектепке дейінгі ұйым басшысының анықтамалығында «МДҰ-да балаларды бейімдеу» мақаласы жарияланды. 2017

жылы қалалық директорлардың отырысында «Білім беру ұйымын басқару құралы ретінде ұжымды ынталандыру және мотивация жүйесі» тақырыбында баяндамасын оқыды.

2011-2015 жылдар аралығында Қостанай қаласы әкімінің алғыс хатымен марапатталды. 2011жылы Қостанай қаласы әкімінің мақтау қағазымен 2016 жылы Қостанай облыс әкімінің құрмет грамотасымен марапатталды. Сонымен қатар «Білім дамуына қосқан үлесі үшін» медалімен марапатталды.

Сондықтан да ол ұжымға сыйлы басшы, ата-аналар, педагогтар, қызметтестері тарапынан құрметке ие.

Ата-аналар арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері бөбекжай-бақшасының білім беру қызметкерлерінің шағын аудандағы жоғарғы беделін қамтамасыз ететінін растайды. Гүлсім Уалиханқызы педагогтар арасында шығармашылық атмосфераны құруда, білім беру процесінің тиімді тұрақты жолдарының іздеуін басқарады. Осы кезеңде бөбекжай-бақшасының педагогтары мен тәрбиеленушілері қалалық, облыстық, республикалық байқауларға, спорттық-бұқаралық іс-шараларға белсене қатысып, мақтау қағаздарымен, алғыс хаттармен, естелік сыйлықтармен марапатталды. Осының нәтижесінде «ZIAT» Ғылыми-әдістемелік орталығы ұйымдастырылған бірінші республикалық IQ марафоны «Үркер» сайысында 93 тәрбиеленушілері «Жүлдегер» атағына және бөбекжай-бақшасы «Зияткерлік балабақша» кубогына ие болды. (2017 жылы I-орын - 25, II-орын - 29, III-орын - 20. 2018 жылы I-орын - 12, II-орын-14, III-орын-17).

«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ Филиалы Қостанай облысы бойынша педагогикалық қызметкерлердің біліктілігін арттыру институты» курстарынан үнемі педагогтар кәсіби дайындықтан өтіп тұрады. (2016 жылы -6 педагог, 2017 жылы -5 педагог, 2018 жылы 17 педагог).

Өткізілген іс-шаралар мен өздерінің тәжірибесімен алмасу үшін бұқаралық ақпараттарға жарияланады (2017жылы - 13, 2018 жылы -14).

Бөбекжай-бақшасының түлектері мектеп жағдайларына оңай бейімделіп, бейімделудің жеңіл дәрежесіне ие, мектеп бағдарламасын игеруде жақсы жетістіктері бар.

Қаржы-шаруашылық қызметін шебер ұйымдастыру арқасында Гүлсім Уалиханқызы мәселелерді уақытылы шешу, материалдық – техникалық жағдайларды жақсарту, оқу процесін жабдықтау, бөбекжай-бақшасын жөндеу аумағын абаттандыру бойынша жұмысты жетілдіреді.

Тапсырылған міндеттемелерді орындау кезеңінде белсенді, еңбек процесін ұйымдастыруды біледі және жұмысты сапалы және белгіленген мерзімде орындайды. Өзінің кәсіби білімін және білім беру деңгейін арттыруға ұмтылыс танытады. Ұжымның әлеуметтік өміріне белсенді қатысады.

Ондықпен санау

Байшалова Айсулу Туяковна

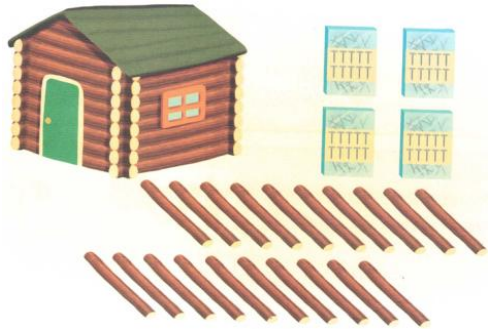
бастауыш сынып мұғалімі

Ақмола облысы, Бурабай ауданы, Щучинск қаласы,

П.И. Морозов атындағы №3 орта мектеп

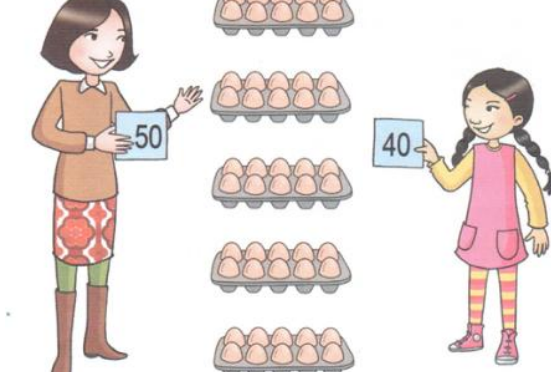
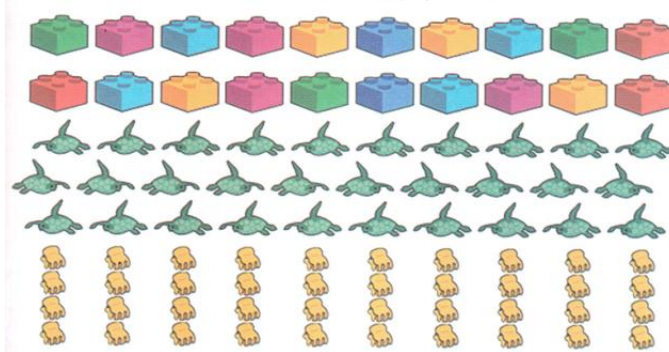
Күні: 23. 11. 2018 Сынып: 1 «Ә» Пәні: математика Бөлім: 20-ға дейінгі сандарды қосу және азайту.		Қатысқандар саны: 11 Қатыспағандар саны: 0 Мұғалім: Байшалова А.Т.
Сабақтың тақырыбы	Ондықпен санау	
Осы сабақ арқылы жүзеге асатын оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	1.1.2.5. 20 көлеміндегі сандарды ондықтан аттамай ауызша қосу және азайту/ондықтарды ауызша қосу және азайту амалдарын орындау 1.1.1.4 санның ірі бірлігі - ондықты құру; 100-ге дейін ондықтармен санау, жазу, салыстыру	
Сабақтың мақсаттары	Барлық оқушылар: Ондықтармен санауды үйренеді. Оқушылардың басым бөлігі: дөңгелек ондықтарды атайды. Кейбір оқушылар: Ондықты шығарып алу жолын түсіндіреді.	
Бағалау критерийлері	Білім алушылар: -Санаудың жаңа бірлігі-ондық туралы түсінігі қалыптасады. -100-ге дейінгі сандарды ондықтар ретімен санай алады. -Дөңгелек сан деп аталу себебін біледі. -100-ге дейінгі сандарды жаза алады. -Бір таңбалы санды дөңгелек санға, ондыққа қалай айналдыруға болатындығын түсінеді.	
Тілдік мақсат	Түйінді сөздер мен тіркестер: ондық	
	Талқылауға арналған сұрақтар: — Қандай сандар бір таңбалы сандар деп аталады? Мысал келтіріңдер. — Екі таңбалы сандар дегенміз қандай сандар? — Өткен сабақта қандай санмен таныстыңдар? Екі таңбалы сандарды өсу ретімен орналастыр.	
Құндылықтарды дарыту	Оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеу.	
Пәнаралық байланыс	Дүниетану, сауат ашу	
АКТ қолдану дағдылары	Аудио «Он саусақ» әні	
Бастапқы білім	Екі таңбалы сандарды салыстыру. Артық, кем, тең ұғымдары	
Сабақ барысы		
Жоспарланған уақыт есебі	Жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар
Басы 2 минут	Психологиялық ахуал. Жүректен-жүрекке тренингі.	Шаттық шебері
Ортасы	(Ұ.Ж) Тақтадағы екі таңбалы сандарды салыстыру. 12 < 14 10< 18 11 < 13 19 < 20 15= 15 14 > 10	

«Ширату» ойыны	— Қандай сандар бір таңбалы сандар деп аталады?	
5 минут	Мысал келтіріңдер.	
	— Екі таңбалы сандар дегенміз қандай сандар?	
	— Өткен сабақта қандай санмен таныстыңдар?	
	Екі таңбалы сандарды өсу ретімен орналастыр.	
	10-О, 20-Н, 30-Д, 40-Ы, 50-Қ.	
	«Ондық» деген сөз шығады. Ондық — он	
	бірліктен тұратын сандық өлшем бірлігі.	
	1 онд. = 10 бірл.,	
	2 онд. = 20 бірл.,	
	3 онд. = 30 бірл.,	
Білу	4 онд. = 40 бірл.,	
	5 онд. = 50 бірл.,	
	6 онд. = 60 бірл.,	
	7 онд. = 70 бірл.,	
	8 онд. = 80 бірл.,	
	9 онд. = 90 бірл.,	
	10 онд. = 100 бірл.	
Түсіну	Нөлмен аяқталатын сандар дөңгелек сандар деп	
	аталады. Тәжірибе.Топпен жұмыс. (Жұп, тақ	
	сандар арқылы екі топқа бөлу)	
	Таяқшаны он-оннан резеңкемен буу.	
	10-дықта неше бірлік бар екеніне көз жеткізу.	
Қолдану	«СУ, ЛИ, ФО» ойыны (Ж)	
	Саусақта көрсеткен санды ондыққа айналдырады.	
	1-10, 3-30, 5-50	
	1-тапсырма. Үй салуға көмектес. Сыныппен	
	жұмыс.	
		
5-мин		
2-минут		

бір жағында сан келесі бетіне әріптер жазылған парақшалар,керме жіп.

Оқулық, суреттер

Талдау «Ойлан, жұптас, талқыла» 3-минут	Түсіп қалған сандарды ата. Әр санда неше ондық бар? 10, ..., 30, ..., 50, ..., 70, ..., 90, 100. Дескриптор: 1.Түсіп қалған сандарды жазады. 2.Әр санда неше ондық бар екенін айтады. Кері байланыс: «Серпілген доп» ҚБ «Басбармақ» 3-тапсырма. Дөңгелек сандарды ата. Жеке жұмыс. Дескриптор: 1.Сандарды атайды. 2.Дөңгелек сандарды табады. Жауабы: 20, 80, 50, 10. Кері байланыс: «Серпілген доп» ҚБ «Басбармақ» 4-тапсырма. Кім дұрыс санады? Жұптық жұмыс.	аудио тыңдалым 10-нан 90-ға дейінгі дөңгелек сандар жазылған парақшалар
«Ойлан, жұптас, талқыла» 3-минут	Кім дұрыс санады? Дескриптор: 1. Жұмыртқаны ондықпен санайды. 2. Парақшалар жазылған цифрлар мен жұмыртқа салынған науалардың санын салыстырады. Кері байланыс: «Серпілген доп» ҚБ «Басбармақ» 5-тапсырма. Орындап көр. Ұйыншықтарды ондықпен тура және кері ретпен сана. 	суреттер

Жинақтау Қосымша тапсырма. 10- минут	Дескриптор: 1.Ойыншықтарды ондықпен тура,кері санайды. Кері байланыс: «Серпілген доп» ҚБ «Басбармақ» Логикалық тапсырма Әр топқа монета таратылады. Сенің қолыңда неше теңгелік монета бар? 100 теңге болуы үшін дал осындай монетаның каншасы керек? 89,90- жұмыс парағы. 1-тапсырма.Жұмыртқаларды қалыбына сал. Әрбір қалыпта неше ондықтан жұмыртқа болды? Жауабы: бірінші қалыпта — 2 ондық жұмыртқа; екіншіде — 1 ондық жұмыртқа. 2-тапсырма.Кинотеатрдағы орын саны неше ондық бо-лады? Жауабы:бес ондық орын бар. Барлығы 50 орын. 3-тапсырма.Керіктің бойы.	Суреттер Монеталар: 10теңге, 20 теңге,50 теңге. жұмыс дәптер
Соңы 2-минут	Рефлексия. «Ақылды үкі» 	стикерді қалаған түсті үкіге жапсыру арқылы сабаққа кері байланыс береді
Бағалау	Оқушылар сабақ соңында: ондықты шығарып алуды; ондықтарды атауды; ондықтармен санауды; дөңгелек сандарды атауды меңгереді. Оқушылардың тақырыпты қаншалықты түсінгенін білу үшін мынадай сұрақтар қойып, жауаптарын тыңдаймын: — Бір ондықта неше бірлік бар? — Ондықтармен сана. — Дөңгелек сандарды ата. Оқушылармен жұмыс дәптеріндегі “Жетістік бас-палдағымен” өзін-өзі бағалауға байланысты жұмыс өткіземін.	

«Ханталапай» Қазақтың ұлттық ойыны

Баянова Алмагуль Ерболатовна
«Күншуақ» бөбекжай-балабақшасы»
жеке меншік мекемесінің директоры
жоғарғы санатты психолог

Жамишова Гүлжихан Онашовна
«Күншуақ» бөбекжай-балабақшасы»
жеке меншік мекемесінің тәрбиеші-
I санатты

Қазақ халқының жылдар бойы атадан балаға жалғасып, қалыптасқан ұлттық дәстүрі, әдет-ғұрпы, тәрбие мектебі бар. Қазақ халқында күні бүгінге дейін өзінің орнын сақтап келе жатқан қазақтың ұлттық ойындарын біз пайдалануға, ескертуге міндеттіміз және соған тәуелдіміз.

Баршамызға белгілі, ойын арқылы баланың дене құрлысы жетіліп, өзі жасаған қимылына сенімі артады.

Баланың бойында ойлау, тақырыптық, ұйымдастырушылық, шыдамдылық, белсенділік, қасиеттер қалыптасады. Ойын-дегеніміз жаттығу ол арқылы бала өмірге әзірленеді.

Ұлттық ойындарды жанұя тәрбиесіне бастап, бала-бақша түрлі тәрбиелік шараларда қосымша материал ретінде пайдаланып келеміз.

Ұлттық мұраның бай қазынасының бірі-халықтың ұлттық ойындары көп салалы, көп қырлы құбылыс, ол тек ойындық сала емес, мәні жағынан да балабақша тәрбиеленушілерінің рухани өрісі кең өсіп-жетілуіне, эстетикалық мәдениетін қалыптастыруға тәрбиелейтін негізгі құралдардың бірі. Ұлы педагог В. Сухомлинский «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, шығармашылықсыз, қиялсыз толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды» дейді, демек, шәкірттің ақыл-ойы, парасатты ұлттық салт-саналы арқылы байи түспек.

Жалпы ойынның қандай түрі болмасын, атадан балаға, ұрпақтан-ұрпаққа ауысып отырады. Халық ойындары өмірлік қажеттіліктен туады да, психологиялық жағынан денсаулық сақтауға негізделеді. Балаларға ұлттық ойындары үйретіп, оған өзгеше әр беріп, жанартып өткізіп отыруды ата-аналар, тәрбиешілер бір сәт те естен шығармағандары абзал. Өйткені жас бүлдіршіндер ойнай да, күле де, ойлай да білсін.

«Ханталапай»

Мақсаты:

- Қазақтың ұлттық ойындарын дәріптеу арқылы балалардың интеллектуалдық, тапқырлық, ептілік қабілеттерін дамытуға ықпал ету.
- Балалардың жылдамдығын жетілдіру, жүйке жүйелерін шыңдау, тілін дамытып, ойда сақтау қабілеттерін дамыту.

Міндеттері:

- топта жұмыс істей білуін қалыптастыру;
- патриоттық сезімдерін және Отанға, туған өлкеге деген сүйіспеншіліктерін ояту.

Қажетті заттар:

- ойын бөлмесіне арналған ұлттық төсеніш (оюлы текемет, сырмақ, алаша, ағаш үй)
- қой малының асықтары
- ұлттық нақышта өрнектелген қоржын
- алдын ала дайындалған тапсырмалар

Ойын барысы:

Шаттық шеңбер:

Аспан түрді түндігін,
Жерге сәуле жайылды.
Неткен ашық күн бүгін,
Қайырлы таң, қайырлы күн болсын!

Тәрбиеші: Балалар, сендер қазақтың ұлттық ойындарын білесіңдерме?

Балалар: Иә

Тәрбиеші: Қандай ұлттық ойындарды білесіңдер?

Балалар: Тақия тастамақ, көкпар, теңге алу, арқан тарту, білектесу, асық ату.

Тәрбиеші: Балалар, қазақтың ұлттық ойындары өте көп екен. Солардың бірі «Ханталапай». Ханталапай ойыны асықпен ойналады.

Данияр: Апай, менің атамның үйінде асық көп. Атам маған достарыңды ертіп келіп, асық ойнандар деген.

Тәрбиеші: Даниярдың атасы бізді асық ойнауға шақырған екен. Балалар, сендердің барғыларың келе ме? Ендеше балалар, атаның ауылына қонаққа барайық.

Атаның ауылына мына әдемі қоржындарымызды ала барайық. **(Балалар, қоржындарын асынып атаның ауылына жолға шығады).**

Балалар атаның ауылына келгенде, ертоқым жасап отырған атаны көріп, амандасады. Атаның немересі асық ойнау үшін достарын ертіп келгендігін айтады.

Ата: Амансыңдарма, балаларым. Мен сендерге бір қоржын асық жинап қойдым. Бұл асық қой малының асық жілігінен алынады. Соның ішінде құнан қойдың асығы ірі болады. Сондықтан оны **сақа асық** деп, асықтардан ерекшелеп қызыл түспен бояп қояды. (асықпен ойнату үшін тәрбиешіге бір қоржын асықты ұсынады).

Тәрбиеші: Рахмет, ата. Балалар қараңдаршы, бізге ата мына қоржын толы асықты жинап қойған екен. Біз қазір «Ханталапай» деп аталатын қазақтың ұлттық ойынын ойнаймыз. Ол үшін бізге көп асық және бір қызыл түске боялған асық керек. Бұл қызыл асықты «хан асығы» деп атаймыз. Балалар, сендер асық атауларын білесіңдер ме?

Балалар асық атауларын бүк, шік, тәйке, алшы –деп атайды.

Тәрбиеші ойын шартымен таныстарады.

Ойын шарты: «Талапай-ау, талапай, табылды ойын алақай» - деп, қоржындағы асықтарды отырған балалардың алдына шашады. Балалар жарыса «Ханталапай» деп

дауыстап, асықтарды таласып, бөліп алады. Жинаған асықтардың ішінен әр бала ойынға бес асықтан тігеді. Хан асығы қолына түскен бала алғашқы болып ойынды бастайды. Асықтарды бір-біріне тигізе алмаған жағдайда ойын жүргізушінің сұрақтарына жауап береді. Екінші рет тигізе алмаған жағдайда ойын кезегі келесі балаға беріледі. Ойын осылайша жалғаса береді.

Тәрбиеші балаларға ойын шартын түсіндіріп, ойын алаңына шақырады. Балалар ойын алаңына шығып, шеңбер құрып отырып, ойын ойнайды.

Ойыннан көріністер:

Балалар ойынға қызығушылықпен қатысады. Ойын жеңімпазы анықталып, өзінің ептілігімен, тапқырлығымен, білімімен, шапшандығымен, мергендігімен көзге түскен балаларға «Алғыр бала», «Мерген бала», «Зерек бала» және тағы басқа да атақтар беріледі.

Тәрбиеші: Ата, біздің балаларымыздың ойынына өз төрелігіңізді көрсетіңіз.

Ата: Балалардың ойындары маған өте ұнады. Бұл ұлттық ойын ұрпақтан ұрпаққа жалғасын тауып келеді.

Ата балаларға «Мерген бала», «Зерек бала», «Алғыр бала» деген атақтарды атай отырып, бата беріп, тіл көзден аман жүрсін деп, жасаған бойтұмарларын тағады.

Балалар, ата берген асықтары мен бойтұмарларына алғыс айтып, атамен қоштасады.

Арнайы пәнді оқыту үрдісінде CLIL әдісінің элементтерін қолдану тәсілдері

Бексейтова Гулжан Жарылгаповна

Жараталыстану ғылымдарының магистрі, арнайы пән оқытушысы

Х.Ж.Өзбекғалиев атындағы Маңғыстау политехникалық колледжі

Мақсаты: АЭС-дағы апаттардың адамзатқа, қоршаған ортаға тигізетін зиянын анықтау, техногенді төтенше жағдай кезіндегі құтқару жұмыстарының түрлерін білу.

Күтілетін нәтиже:

Сабақтың соңында студент біледі

* Радиоактивті элементтердің түрлерін, адамзатқа қатерлі АЭС-ғы апаттарды, олардың пайда болу себептерін, техногенді жарылыстың себеп-салдарларын біледі. Ағылшын тілінде сипаттайды.

* АЭС-дағы жарылыстар кезінде жүргізілетін азаматтық қорғаныс тактикаларын құрады.

Коммуникация:

Оқыту тілі: қазақ тілі

Сөздік сөздері: Chernobyl, reactor, result, inadequately, personnel.

Оқыту арқылы тіл үйрену: жаңа тақырып бойынша ағылшын тілінде мәтінмен танысу, жазбаша түрде жазу.

Таным

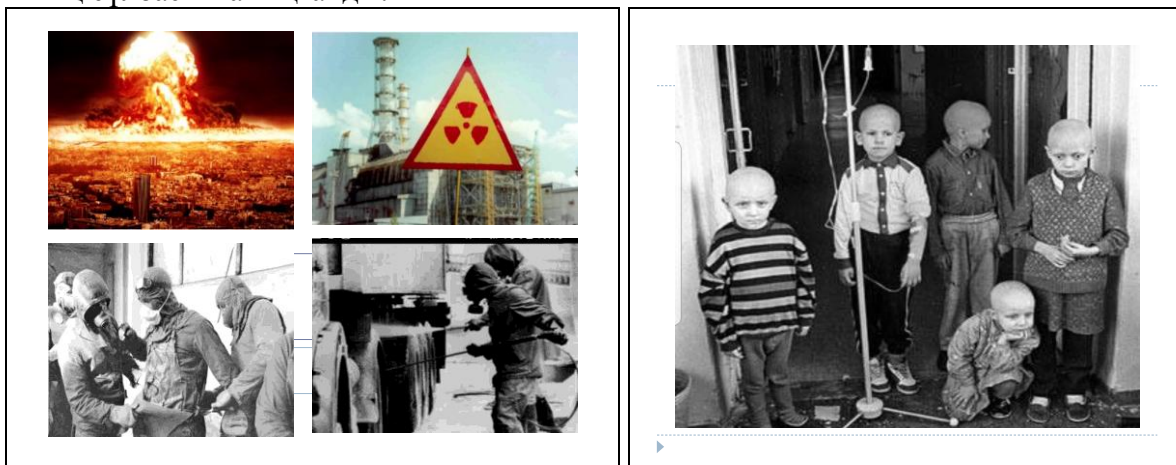
- техногенді төтенше жағдайлар сипатын ағылшынша талдау;

- меңгерген білімді іс-жүзінде пайдалана білу тактикаларын қолдану.

Сабақтың жүрісі:

Ұйымдастыру кезеңі: Сәлемдесу. Түгендеу. Отырған орындық қатар санына қарай студенттерді 4 топқа бөлу.

Тақырыпты белсендіру (активити): студенттер жаңа тақырыптың не туралы болатындығын анықтау үшін белсендірудің визуальды тәсілін қолданамын. Осы тақырыпқа байланысты суреттер әкелемін, көрсетемін және олар бойынша сұрақтар қоямын. Олар суреттермен таныса отырып, сұрақтарға жауап беру арқылы бүгінгі танысатын жаңа тақырыптың сұлбасын анықтайды.

Жаңа тақырып атауы анықталғаннан кейін, студенттерге БББ (**білемін, білгім келеді, білдім**) кестесі беріледі. Кестенің тек қана білемін, білгім келеді деген бөлімдері ғана толтырылады. Кестенің білдім бөлімі жаңа тақырып игерілгеннен кейін толтырылады.

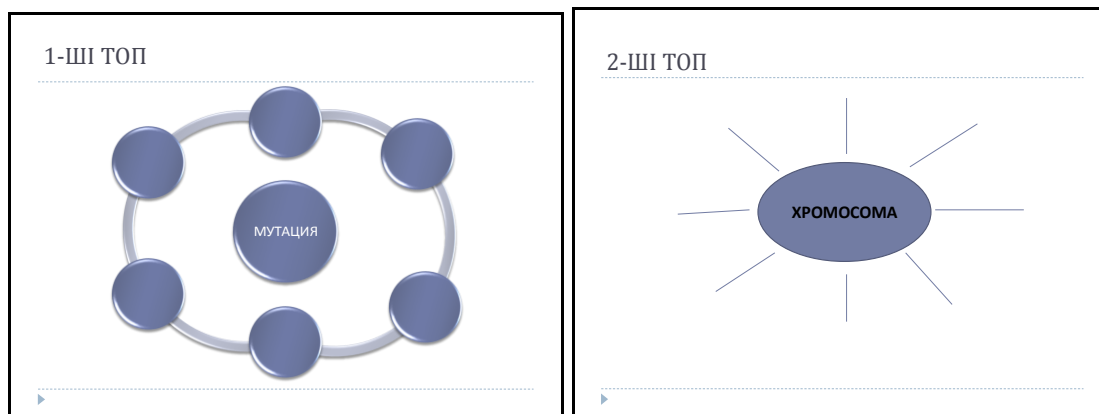
Ақпараттар қатары	Білемін	Білгім келеді	Білдім
Нуклеотид	+		
ДНҚ нуклеотидтері		+	
Уран периодты жүйедегі атомдық нөмері 92 болатын химиялық элемент	+		
Уранның әлемдік қорының 80 пайызы 9 ел үлесіне тиеді.		+	
1986 жылы 26 сәуір айында болған катастрофа		+	
*	*	*	*

Тақырып бойынша өздерінің идеяларын жазатын, кейін оларды салыстыратын және басқалармен біріктіретін «кілемше» тапсырмасы беріледі. Алдарында кілеммен үлкен постер жатады (төмендегі суреттегідей).

1) кілемшенің ортасына тақырып немесе сұрақ жазылады. Әрқайсысы тақырып бойынша өз бөліктеріне идеяларын немесе сұрақтарын жазады.

2) кейін олар кілемшені айналдырады, әрқайсысында басқа студенттің жауабын оқуға мүмкіндігі бар. Кейін ортада жазылған сұрақты жауаптары бар ма, тақырып ашылды ма соны талқылайды.

4 топқа «МУТАЦИЯ», «ХРОМОСОМА», «РЕНТГЕН», «РАДИАЦИЯ» деген тақырыптар берілді.

Жаңа сөздер презентациясы

Вокабуляр ▶ Chernobyl- ... ▶ Reactor – ... ▶ Result –... ▶ Inadequately – ... ▶ Personnel - ...	Вокабуляр ▶ Chernobyl- чернобыль ▶ Reactor – реактор ▶ Result –результат ▶ Inadequately – неадекватно ▶ Personnel -персонал, кадры
---	--

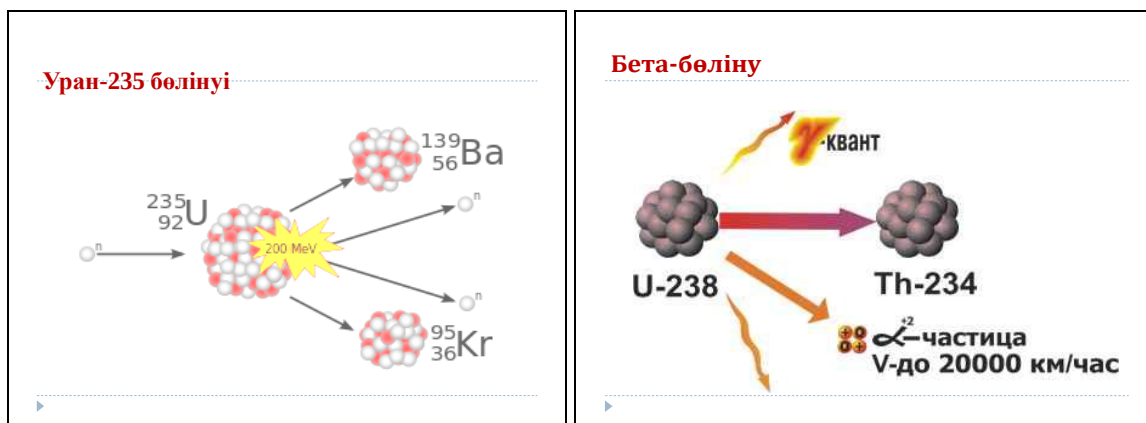
Сөздермен жұмыс.

▶ The Chernobyl accident in 1986 was the result of a flawed reactor design that was operated with inadequately trained personnel.	▶ Чернобыльская авария в 1986 году была результатом неправильной конструкции реактора, которая работала с неадекватно обученным персоналом.
---	---

Студенттер мәтіннен 10 сөз алып, оны орыс және қазақ тілдеріне аударып, оқиды және жадында сақтайды. Жұмыс аяқталғаннан кейін орыс тіліндегі мәтінмен қатемін жұмыс жүргізеді. Ол үшін топтар бір-бірінің тапсырмаларын тексереді.

Жаңа тақырыппен танысу, меңгеру.

Чернобыль катастрофасы Бүкіл планетаны селт еткізген ірі ядролық апат 1986 жылы 26 сәуірдегі Чернобыль АЭС болған қайғылы оқиға. Ауысымдағы жұмысшылардың бірі хаттамадағы ережені сақтамай, кезекпен жасалатын жұмысты дұрыс орындамаған. Соның салдарынан қатты қызу пайда болып, қалың буды аспанға атқан. Нәтижесінде, ғимараттың үштен бір бөлігі қирап, өте улы радиоактивті материалды атмосфераға тараған. Улы бұлт Азияға, Еуропаға жайылды. Қазірге дейін реактор ядросының маңында балқыған радиоактивті материалдар жатыр. Ол жерде 4 минуттан артық тұрған адамның санаулы күн ғана өмірі қалады. Жұмыс істеген өрт сөндірушілер қатты радиациядан күйіп қаза тапты.	Фукусима апаты 2011 жылы 11 наурызда Жапонияның жағалауларында қатты жер сілкінісі болды. Алғашқы дүмпу кезіндегі тектоникалық қозғалыстан өте күшті цунами туды. Цунами толқыны тікелей Фукусима – Дайити ядролық стансасына бағыт алды. Сағатына бірнеше жүз шақырым жылдамдықпен жылжыған таудай толқын Фукусима АЭС салқындату және желдету жүйесін істен шығарды. Бұл бірден радиоактивті материалдың сыртқа шығуына әкеліп соқтырды. Жергілікті тұрғындарға келген шығындарды бір ай есептеген Жапония үкіметі, 19 сәуірде адам тұрмайтын 20 шақырымдық аумақ құратынын мәлімдеді. Тұрғындарды эвакуациялап, басқа жақтарға көшірді. Үкімет барлық алты реакторды сөндіру туралы шешім қабылдады, келесі жылы олар толықтай жабылды. Қазіргі кезде бұл аумақ қатты уланған, радиация әлі де шығып жатыр.
--	---

Жаңа тақырып бойынша ақпаратты тыңдау кезінде, дәптерлеріне тезис түсіріп алады.

Жаңа тақырыпты бекіту барысында, 4 топқа сабақтың белсендіру кезеңінде берілген БББ (**білемін, білгім келеді, білдім**) кестесін толтыруды жалғастыру ұсынылады. БББ кестесіндегі «білдім» бөліміндегі ақпараттар арқылы студенттердің жаңа тақырыпты қаншалықты игергендігі туралы толық мәлімет алуға мүмкіндік болады. Сабақ барысында жасалған жұмыс негізінде бағаланады. Жаңа тақырыпты менгеру аясына сәйкес үй тапсырмасы беріледі.

Тонна. Грамм.

Друцкая Ирина Оскаровна

Учитель начальных классов

КТУ "Обуховская основная школа" СКО, Тайыншинский район, с. Обуховка

Предмет: Математика		Школа:	
Урок: 62			
Дата: 04.12.2018г		ФИО учителя:	
Класс: 3		Количество присутствующих: 6	Количество отсутствующих: -
Раздел (сквозная тема):		Раздел 2В – Площадь. Величины.	
Тема урока:	Тонна. Грамм. Архитектура Астаны.		
Цели обучения, которым посвящен урок:	3.1.3.2 – производить измерение величин, используя единицы измерения: мм, км/ г, т/см ² , дм ² , м ² /секунда 3.1.3.3 - сравнивать значения величин длины: мм, см, дм, м, км/ массы: г, кг, ц, т/ объема (емкости): л/ площади: см ² , дм ² , м ² , / времени: секунда, мин, ч, сут, год, век и выполнять арифметические действия над значениями величин 3.1.3.4 – преобразовывать единицы измерения длины: мм, см, дм, м, км/ массы г, кг, ц, т/ площади: см ² , дм ² , м ² / времени: секунда, мин, ч, сут, год, век на основе соотношений между ними		
Развитие навыков:	1.3Величины и их единицы измерения		
Предполагаемый результат:	Все учащиеся смогут: знать единицы измерения длины – тонна, грамм.		

	Большинство учащихся смогут: сравнить значения величин и выполнять действия над ними Некоторые учащиеся смогут: преобразовывать величины.	
Языковая цель	Учащиеся могут: сопоставлять единицы измерения массы Предметная лексика и терминология: Масса, грамм, тонна Серия полезных фраз для диалога/письма <i>Обсуждение:</i> Какие единицы измерения массы используют?	
	<i>Письмо:</i> Выражения, тонна, грамм.	
Материал прошед-ших уроков:	Масса, килограмм, центнер.	
Ход урока:		
Этапы урока	Запланированная деятельность на уроке	Ресурсы
0-3 мин	Здравствуйте! Я рада видеть каждого из вас! И пусть зима морозом в окна дышит. Нам будет здесь уютно, ведь наш класс Друг друга любит, чувствует и слышит! Дети: Мы умные, мы дружные Мы внимательные, мы старательные Мы отлично учимся, у нас всё получится! - Вам тепло? (Да.) - Вам светло? (Да.) - Прозвенел звонок? (Да.) - Хотите учиться? (Да.) - Можете садиться и на уроке не лениться. А девиз нашего урока: «Если не лениться, можно многого добиться!» (слайд 2) -Откройте тетради, запишите число.	
Середина урока 4-6 мин	Актуализация. Устная работа «Математический диктант». (слайд 3) - Запишите число, соседи которого 499 и 501. -Запишите самое большое трёхзначное число. -Увеличьте 7 в 10 раз. -Вычисли квадрат числа 7. -Вычисли четвертую часть от числа 24. -Сколько см. составляет половину 1 дм? -Запиши число: 3 сотни, 2 единицы. -Уменьши 32 в 8 раз. Взаимопроверка. (смайлик) (слайд 4) 500, 999, 70, 49, 6, 5см, 302, 4. Постановка цели (проблемная ситуация). -Показываю два предмета, одинаковые по форме, размеру и цвету, но разные по массе. - Чем отличаются эти предметы? (Ученики затрудняются ответить)	Доска

7-11 мин	-Прошу одного ученика попробовать взять предметы в разные руки. (Один предмет тяжелее, другой легче) -Как называется величина, которая позволяет сравнивать, какой предмет тяжелее, а какой легче? (Масса) - Назовите слово масса на трёх языках. -В чем измеряется масса? (В килограммах)	Учебник
12-29 мин	Открытие нового. - В этом пакете 1л. сока – это 1 кг. Масса этого пакета (яблоки) – тоже 1кг. Килограмм – это единица массы, мы это изучили ещё в 1 классе. - Как узнать массу одного яблока? - Это больше или меньше килограмма? Мы не можем точно сказать массу одного яблока. - Что же делать? (использовать гири меньше килограмма). - Может вы знаете, как называется единица массы меньше килограмма? Сформулируйте тему урока. (слайд 5) Мы узнаем сегодня единицы измерения массы и увидим красивейшую архитектуру нашей столицы. - Сегодня к нам на урок Пришел Знайка-педагог. Он принес весы и гирьки. Показать он хочет нам Маленькую единицу массы... -А кто из вас знает, как называется единица массы меньше килограмма? (грамм) (слайд 6)	Учебник Презентация
30-36 мин	Итак, цель сегодняшнего урока: чему мы должны научиться? -Знать единицы массы и их соотношение. -Уметь переводить единицы массы -Сравнивать единицы массы -Решать задачи с единицами массы (слайд 7) Деление детей на 2 группы (уч-ся берут из пакета по одному яблоку и делятся по цвету: желтые и красные.) - А как мы можем узнать массу трёх яблок? (взвешиваем) - А с помощью чего мы производим взвешивание? (весов) - Какие виды весов вы знаете? (на экране весы – слайд 8-9) Практическая работа: находят вес своих яблок.. Если 3 яблока весят....грамм, узнайте, сколько весит 1 яблоко.. Проверка на весах. -Как определить массу продуктов в магазине без весов? (на столе учителя: пачка печенья.) (на пачке указана масса этого товара, нужно прочитать) Сегодня мы знакомимся с новой единицей массы – граммом	Учебник Учебник Тетрадь

	(записывается на доске). При сокращении точка не ставится---- (-г) - Назовите слово грамм на трёх языках. -Какое слово по написанию оно нам напоминает? (килограмм) Эти два слова – родственники, они связаны друг с другом Сло- во «грамм» является частью слова «килограмм». На это указы- вает часть «грамм». Что обозначает часть «кило»? -«Кило» - тысяча. Получается кило-тысяча-грамм. Один кило- грамм состоит из тысячи граммов. Вот это соотношение мы за- пишем в тетраде и запомним: $1\text{кг}=1000\text{г}$ (слайд 10. 1 кг -1000 г) Физминутка. Представьте, что вы чашечные весы: левая рука – левая чашка, правая рука – правая чашка. Изображайте работу весов по мо- им командам: - весы находятся в равновесии; - левая чаша весов опустилась; - правая чаша весов опустилась; - весы находятся в равновесии; - груз на правой чаше тяжелее, чем на левой; - груз на левой чаше тяжелее, чем на правой; - весы находятся в равновесии. (Берут карточки с наименованием г, кг, ц, т. Ложат на ладони и показывают, как будто весы, что больше). Самостоятельная работа (разный уровень сложности) Само- контроль с самопроверкой по эталону. Красная карточка – лёгкий Голубая карточка – средний Зелёная карточка - сложный Самопроверка (на обороте карточки ответы) $2\text{ кг} = \dots \text{ г}$ $5000\text{ г} = \dots \text{ кг}$ $8500\text{ г} = \dots \text{ кг} \dots \text{ г}$ Вырази в г; кг и г; $5\text{ кг } 020\text{ г} = \dots \text{ г}$ $4350\text{ г} = \dots \text{ кг} \dots \text{ г}$ $9675\text{ г} = \dots \text{ кг} \dots \text{ г}$ Сравни $5\text{ кг } 240\text{ г} \dots 5400\text{ г}$ $3\text{ кг} \dots 999\text{ г}$ $8\text{ кг } 020\text{ г} \dots 8020\text{ г}$ - Назовите единицы измерения массы, начиная с самой малень- кой. На доске запись: $1\text{т}=10\text{ц}$ $1\text{т}=1000\text{кг}$ $1\text{ц}=100\text{кг}$ $1\text{кг}=1000\text{г}$ - Итак, самая большая единица массы – это тонна.	
--	---	--

	- Скажем слово тонна на трёх языках. - А для чего нам нужна такая большая единица массы, как тонна. Ведь у нас есть уже грамм, килограмм, центнер? - А сейчас отправляемся на экскурсию в самый красивый город нашей Родины и рассматриваем архитектуру Астаны. - А вы знаете, что такое архитектура? (Архитектура – это искусство проектирования и строения зданий.) - Назовите слово архитектура на трёх языках. Видео – (слайд 11) <i>В 1999 году Астана была удостоена премии ЮНЕСКО «Город Мира».</i> <i>А в 2003 году наш город вошёл в список 30-ти лучших мировых городов.</i> Монумент Байтерек считается символом и главной достопримечательностью Астаны. Он представляет собой высокую металлическую конструкцию с огромным шаром на вершине из стекла «хамелион», меняющего цвет в зависимости от солнечного света. Идея постройки принадлежит президенту РК Н. А. Назарбаеву. Гости монумента поднимаются на скоростном и бесшумном лифте на высоту 97 метров, с шаром, венчающим конструкцию,- 105 метров. Впервые в мире сооружен шар, диаметром – 22 метра. Шар весит почти 300 тонн. При строительстве было использовано 1000 тонн металлоконструкций. Здесь находится смотровая площадка, которая позволяет увидеть город с высоты птичьего полёта. В центре смотровой площадке на шикарном столике «Аялы алакан» находится отпечаток правой руки Президента. Считается, что если вложить ладонь в отпечаток, то начинает играть «музыка небесных сфер». В этот момент надо успеть загадать желание. Группа учащихся и учителей нашей школы с большим удовольствием посетили в прошлом году выставку «Экспо -2017», которая проходила в г. Астане и побывали на экскурсии в красивейшем месте – Байтерек и тоже загадали желание. (слайд 12) В башне Байтерек есть художественная галерея, большой аквариум и ресторан. Физминутка. Как построить новый дом, чтоб удобно было в нём? Чертежом проекта займётся архитектор. К кирпичу кладёт кирпич, ты считать устанешь. Стены дома возведёт каменщик. Рамы, двери, подоконник – Молотком пройдёт плотник. Красить и белить пора – приглашаем маляра! А теперь, пожалуйста, в дом добро пожаловать! Откройте учебники на стр.52 №2 (а). Работа в группах.	
--	---	--

	Проверка: 200г, 8 кг, 20кг, 2ц, 800кг, 2т. (слайд 13) - Какой праздник отмечал весь Казахстан 1 декабря? -А 16-17 декабря весь казахстанский народ будет праздновать....день Независимости нашей республики. И по этому поводу мы решим задачу №5 стр.53. К – 555кг. П - ? на 110кг меньше 1) 555-110=440(кг) 2) 555+440=995(кг) - почти 1т, без 5кг. Проверка: (слайд 14) Внимание на экран. - В старину на Руси использовали другие меры массы. Берковец = 10 пудов = 163,8 килограммов Пуд = 16,38 килограммов Фунт = 409,5 граммов Лот = 12,8 граммов Золотник = 4,26 граммов Доля = 0,044 граммов Старорусские единицы массы и сегодня встречаются при чтении художественных произведений в пословицах, поговорках, фразеологизмах, Детям предлагается объяснить смысл пословиц или поговорок. • Болезнь входит пудами, а уходит золотниками. • Человека узнаешь, когда с ним пуд соли съешь. • Мал золотник, да дорог. (слайд 15)	
Конец урока	Рефлексия. Мы начали сегодняшний урок с девиза: «Если не лениться, можно многого добиться» Мы сегодня не ленились И чего же мы добились? Игра «Паутина» Звучит песня «Красавица Астана» – Чем мы сегодня занимались? – Достиг ли ты поставленных целей? – Что нового узнали? – Были ли трудности? -Когда получается лучше, если ты работаешь один или вместе с товарищем? - За что вы можете себя похвалить? Окончен урок, и выполнен план. Спасибо, ребята, огромное вам. За то, что умеете дружно трудиться, А знание точно уж вам пригодится. (слайд 16) - Если вам на уроке было интересно, то положите кусочек сахара на правую чашу весов, а если не понравилось, то сахар положите на левую чашу весов.	Самооценивание
Дифференциация	Оценивание	Межпредметные связи
В процессе работы на уро-	<i>Формативное оценивание.</i>	– литература

ке учитель индивидуально помогает учащимся строить монологическое высказывание на заданную тему. Мотивированные дети разыгрывают ситуации общения.	Самооценивание в тетради «Что я знаю и умею». Взаимооценивание при работе в паре, группе, классом. Результаты наблюдения учителем качества ответов учащихся на уроке. Определение уровня усвоения навыка по теме (тетрадь «Что я знаю и умею»).	– самопознание
Рефлексия для учителя:		
Важные вопросы		
по уроку:		
Итоговая оценка (с точки зрения преподавания и обучения)		
Какие два момента были наиболее успешны?		
Какие два момента улучшили урок?		
Что я узнал из урока о классе и отдельных людях, что я расскажу на следующем уроке?		

Мой город самый лучший на Земле, мой город самый лучший на планете

Петкер Любовь Фаридовна, воспитатель
 КГКП я/с «Березка» Карагандинская обл., г.Сарань

Максаты/Цель: Продолжать знакомить детей с малой родиной.

Міндеттері/Задачи:

Үйрену/обучающая задача:

Формировать представления о родном городе Сарань. Познакомить с гербом города. Познакомить детей с достопримечательностями города.

Дамыту/развивающая задача: Развивать воображение и стремление изобразить в рисунках свой город.

Тәрбиелеу/ воспитывающая задача: Воспитывать чувство патриотизма, любви к родному городу.

Құрал-жабдықтары/Оборудование: Игрушка Космик, фотографии с достопримечательностями города, звукозапись «Шум города» Герб города Сарань, волшебная палочка или колпачок волшебника, карандаши, краски, бумага, магнитики с изображением разных известных мест города Сарань.

Ход занятия:

Воспитатель: Ребята! Посмотрите сколько у нас сегодня гостей, давайте с ними поздороваемся.

Дети здороваются на трех языках: сәлеметсізбе – здравствуйте, goodmorning.

Воспитатель: Ребята что мы желаем человеку, когда говорим «Здравствуйте!»?

Дети: Здоровья.

Воспитатель: Какие еще вежливые слова Вы знаете?

Дети: Спасибо, пожалуйста, до свидания...

Воспитатель: Здравствуйте, маленькие Казахстанцы! Вы знаете, почему я так к вам обращаюсь?

Дети: Потому что, мы живем в Казахстане.

Воспитатель: Да, потому что всех, кто живет в Казахстане, называют Казахстанцами.

Воспитатель: Ребята, а теперь покажите, какое у вас настроение? Улыбнитесь друг другу, и у нас у всех будет хорошее настроение. А когда у людей хорошее настроение, то все у них получается.

Воспитатель предлагает рассмотреть карту Казахстана.

Дети рассматривают карту Казахстана

Ди «Блиц опрос»

Воспитатель: В какой стране мы живём?

Дети: В Казахстане.

Дети проговаривают слова на трёх языках: ел - страна – country.

Воспитатель: Это наша с вами Родина.

Дети проговаривают слова на трех языках: Отан – Родина - homeland.

Воспитатель: Ребята, а какой город является столицей Казахстана?

Дети: Столицей Казахстана является Астана.

Воспитатель: Как зовут нашего президента?

Дети: Нашего президента зовут Нурсултан Абишевич Назарбаев.

Воспитатель: А как называется наша область?

Дети: Мы живем в Карагандинской области.

Воспитатель: Найдите красную точку – это обозначение нашего города.

Воспитатель: Как называется город, в котором мы живём?

Дети: Мы живем в городе Сарань.

Воспитатель: Как называется наш детский сад?

Дети: Наш детский сад называется "Берёзка".

Воспитатель: Какие улицы нашего города вы знаете?

Дети: ул. Ленина, ул. Чкалова, ул. Победы, ул. Жамбыла...

Воспитатель: На какой улице находится наш детский сад?

Дети: Наш детский сад находится на улице Жамбыла 64А.

Воспитатель: Я живу на улице Рокоссовского. А вы?.....

Дети отвечают, на каких улицах города они живут.

Воспитатель: Ребята вы слышите, кто-то к нам стучится. Кто бы это мог быть?

Предположения детей.

Воспитатель открывает дверь, а там сказочный инопланетянин Космик.

Воспитатель: Ребята, посмотрите, кто к нам пришел?

Ответы детей.

Воспитатель: Он прилетел к нам в гости не то что из другого города, а с другой планеты. Давайте с ним познакомимся.

Дети по очереди называют свое фамилию, имя.

Воспитатель: Молодцы! Ребята, Космик никогда не был в нашем городе, и просит нас рассказать ему о нем. Расскажем?

Дети: да!

Воспитатель: Сарань — город областного значения в Карагандинской области Республики Казахстан, административно подчинен областному центру. Находится в 25 километрах к юго-западу от Караганды. Город образован 20 декабря 1954 года из части города Караганды. К концу 1961 года в состав Сарани вошли бывшие населенные пункты: В настоящее время территория города составляет 168 км². На территории города проживают представители 74 национальностей. На территории города имеются уникальные памятники истории и культуры: памятники Жамбылу Жабаеву, А. С. Пушкину, Матери и ребенку, стела Победы. Они являются украшением города.

Воспитатель: Ребята давайте Космику прочтем стихи о нашем городе

Чтение стихов.

1 ребенок

Моя Сарань – моя новая жизни страница!
В твоих ладонях, в объятьях рисунчатых линий-дорог,
Я оживаю над степью бескрайней порхающей птицей!
Я посвящаю тебе, город мой, эти несколько строк!

2 ребенок

Я живу, и родилась, в городе не маленьком,
Славен он добычею угля, Саранью называется.

3 ребенок.

Мы живем, мы растем, в нашем городе родном.
Для кого-то он большой, а для нас - огромный!
Пусть живет! Пусть растет! Городок наш скромный!

Воспитатель: Ребята перед вами лежат картинки, вам необходимо из предложенных символов выбрать герб нашего города Сарань.

Воспитатель: А теперь сравните, правильно ли вы выбрали герб.

Воспитатель: Что изображено на нем?

Дети: На гербе изображена шахта.

Воспитатель: Молодцы, правильно. Сарань – типичный шахтёрский городок. Кроме каменного угля, в Сарани добывают известняки, бутовый камень и другое сырьё для строительных материалов. Поэтому на гербе нашего города изображена шахта.

Воспитатель: А теперь давайте вместе с Космиком немного отдохнем.

Физ.минутка «Дом» (<https://doshkolnik.net/fizkultminutki/fizminutka-do>)

- Молодцы. Хорошо отдохнули. Продолжаем.

Воспитатель: у меня есть загадки про наш город, слушайте внимательно.

Воспитатель загадывает детям загадки, (<http://kidsclever.ru/content/zagadki-pro-gorod>) про автостанцию, почту, школу, детский сад, больницу, магазин.

Дети внимательно слушают загадку до конца и затем дают ответ.

Воспитатель: Молодцы. Все загадки отгадали.

Воспитатель: А теперь посмотрите на фотографию и угадайте, что изображено. Дидактическая игра «Узнай на фото»

1 картинка-площадь ДК

Дети: площадь Дом культуры, здесь любят гулять и зимой и летом не только приезжие, но и горожане. Здесь проводят праздники.

2 картинка- Стела.

Дети: Вечный огонь. Его установили в память о победе в Великой Отечественной Войне.

3 картинка- Спортивная школа

Дети: В спортивной школе занимаются спортом, можно записываться в разные секции. Играть в футбол, волейбол, плавать и заниматься разными видами борьбы. В спортивную школу ходят, чтобы быть здоровым.

4 картинка – ДМЦ

Дети: Это центр развития и досуга. Там можно записаться в кружки по интересам. Дети учатся танцевать, рисовать, вязать, изучать языки, там показывают разные представления и сказки.

5 картинка – Библиотека

Дети: Библиотека это дом, где хранятся книги. Их можно брать домой или читать в читальном зале. Книги в библиотеке лежат на стеллажах. Их там очень много.

6 картинка – памятник Жамбыл Жабаев

Дети: Это казахский народный акын, один из крупнейших представителей устного народного творчества. Он писал поэмы, песни, стихи и сказки.

7 картинка – памятник «Матери и ребенка»

Дети: Это-памятник, посвящённый матери. Этот памятник изображает женщину, рядом с которой сидят дети. Мама – это самый близкий, самый любимый и самый дорогой человек. Мама о нас заботится, любит. И сколько бы ни было нам лет, мама всегда будет считать нас детьми и относиться с трепетом и любовью.

Воспитатель: Молодцы, теперь Космик увидел какой у нас красивый город. А сейчас закройте глаза и послушайте звуки, которые мы можем услышать у нас в городе.

Прослушивание звуков города: шум машин, пение птиц, шум листьев, шум фонтанов.

Воспитатель: Как вы думаете, что мы услышали?

Ответы детей.

Воспитатель: А сейчас ребята я предлагаю вам помечтать «Если бы я был волшебником, то сделал бы так...»

Дети рассказывают, чтобы они хотели сделать для города, чтобы он стал еще красивее, лучше.

Воспитатель: Молодцы. Все знаете.

Воспитатель: Ребята Космику очень понравился наш город, он обязательно расскажет, жителям своей планеты о нашем городе. А чтобы ему легче было рассказать о нашем городе, давайте нарисуем ему рисунки нашего города.

Дети приступают к рисованию. Дарят Космику свои рисунки. Рассказывают, что они нарисовали.

Космик благодарит детей. Прощается.

Воспитатель: Ребята, а что вам понравилось сегодня больше всего?

Ответы детей.

Воспитатель: Ребята, вы молодцы! Вы сегодня очень хорошо отвечали на мои вопросы. Я вижу, вы знаете и любите свой город, в котором вы живете. И раз вы такие всезнайки, то я вам хочу подарить магнитики с изображением разных известных мест нашего города.

Дети прощаются с гостями на трех языках.

Используемая литература

1. «Моя Сарань – судьба в судьбе» Л. Н. Ким Қарағанды: ТаиС 2014 г
2. Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. Старшая группа. - М.2015.
3. Рыбалова И. «Ознакомление с родным городом как средство патриотического воспитания» Дошкольное воспитание №6 2003г
4. Алешина Н.В. «Патриотическое воспитание дошкольников» М 2004

Шуақты күн

Сайтбекова Жазира Тураровна, тәрбиеші

Алматы облысы, Текелі қаласы «Текелі қаласы әкімдігінің №2 балабақшасы» МКҚК

Білім беру саласы: Шығармашылық

Тақырыбы: «Шуақты күн»

Бөлімдері: Сурет салу

МАҚСАТЫ: Дөңгелек пішінді күннің көзін алақанмен салуды үйретіп, күн туралы түсінік қалыптастыру, күннің көзі жарқырап тұрса, жылы болатынын түсіндіру. Дәстүрден тыс әдістері арқылы балалардың сурет салуға деген қызығушылықтарын арттыру. Ұйымшыл жұмыс жасай білуге тәрбиелеу.

Қостілділік құрауыш: күн-солнце, сары-желтый, дөңгелек-круг.

Сөздік жұмыс: шуақты күн;

Қажетті құрал-жабдықтар, көрнекіліктер: күннің күліп тұрған бейнесі, ватман, гуашь, майлықтар.

Іс-әрекет кезеңдері	Тәрбиеші педагогтың әрекеті	Балалардың іс-әрекеті
Мотивациялық, оятушылық кезеңі	Жылулық шеңбері: Балаларға күннің күліп тұрған бетпердесін киіп, қолға күннің суретін ұстап кіру. -Балалар, көңіл-күйлерің қалай? -Әрине, өйткені мен -Алтын күнмін! -Өзіммен бірге күлкі, қуаныш ала келдім, сендермен бөліскім келеді. -Қане, бір-бірімізге қарап күлейікші. Жарайсыңдар балалар, барлығың көңілдісіңдер. -Балалар, күннің көзі бізге жылуын, шуағын береді екен.	-жақсы! -бір-біріне қарап күлімсірейді. -күннің айтқандарын тыңдайды
Ұйымдастырушылық, ізденушілік кезеңі	-Күнсіз өмірде тіршілік болмайды. -Өйткені күннің шуағы гүлдерге, жануарларға құстарға, жәндіктерге барлық тіршілік көзіне жылуын береді. -Балалар, қараңдаршы бірақ мына суреттегі біздің күніміз көңілсіз сияқты. Сендер күннің күлімдеуіне көмектесесіңдер ме? -Мен күннің көңілсіз болуын қаламаймын. -Балалар, күн қай кезде көңілсіз болуы мүмкін? -Дұрыс айтасыңдар балалар, күн ауа-райы өзгергенде көңілсіз болады екен.	-балалар мұқият тыңдайды -иә, көмектесеміз -жаңбыр жауғанда
	Ондай болса біз бір ойын ойнайық. «Қолшатыр» қимылды ойын -Балалар күніміз шуақты, көңілді болуы үшін күннің суретін салуға қалай қарайсыңдар? -Балаларға дәстүрден тыс сурет салу реттілігін	-балалар музыка әуенімен ойынға белсене қатысып ойнайды -иә, сурет саламыз

	түсіндіріп көрсету. -Балалар күннің пішіні қандай? -Ал, түсі қандай? -Дөңгелек нұрын шашып тұрған күннің нелері болады? Әрине, шуақтары болады. -Ондай болса балалар,біз қылқаламның көмегісіз алақанмен күннің суретін саламыз. -Сөздік жұмыс: «шуақты күн» Сергіту сәті: Жарық күнім, киінші, Алтын күнім, көрінші. Алқызыл көйлек жарасар, Бізге шаттық күн сыйлар! -Балалар, біздің жасаған жұмыстарымыз сендерге ұнады ма? «Күн мен түн» ойыны	-дөңгелек -сары -шуақтары -балалар ұйымшыл жұмыс жасайды. -сөздің мағынасын түсінеді -алақандарымен шапалақтап соғады, сөздерді қайталайды -Иә, ұнады
Рефлексиялық – түзетушілік кезеңі	-Балалар, біз бүгін не туралы айтып, ненің суретін салдық? -Күннің түсі, пішіні қандай? -Біз күннің суретін немен салдық? -Жарайсыңдар балалар! -Балаларды мадақтау!	-күн туралы айттық -күннің суретін -сары, дөңгелек -алақанмен -балалар өздерінің жасаған жұмыстарына қуанышты.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: күн туралы түсінік қалыптасады.

Менгереді: алақанмен сурет салуды.

Жасай алады: ұйымшыл жұмыс жасайды.

О возможностях предотвращения угроз информационной безопасности сетей на основе Wi-Fi технологий

*Абуова Махаббат Аманжоловна, преподаватель информатики
Медицинский колледж «Аяжан-Карасай» г.Каскелен*

Аннотация: В статье рассматриваются некоторые методы борьбы с угрозами информационной безопасности в беспроводных сетях.

Abstract: With article discusses some methods of dealing with information security threats in wireless networks.

Ключевые слова: информационная безопасность; угрозы; беспроводные сети

Keywords: information Security; threat; wireless network

На сегодняшний день компьютерная сеть является привычным средством коммуникации, а также инструментом для обмена информацией. Все большее распространение обретают беспроводные сети на основе технологии IEEE 802.11, известной как Wi-Fi. Сеть стандарта IEEE 802.11 – это тип локальной вычислительной сети, который с целью передачи данных использует высокочастотные радиоволны.

В первую очередь технология Wi-Fi ориентирована на организацию точек быстрого доступа в Интернет для пользователей мобильных устройств. Преимуществами сетей Wi-Fi являются несложное построение локальной сети, гибкость установки (сеть можно построить там, где нет возможности протянуть кабели), возможность перемещения пользователей в области действия сигнала, при этом оставаясь подключенными к сети. Также данная технология обеспечивает в одно и то же время доступ большого количества абонентов к сети Интернет.

Беспроводные сети часто используются в общественных местах (аэропорты, метро, вокзалы, кафе, торговые центры и т.д.). Сети Wi-Fi применяют крупные и мелкие предприятия для создания внутрикорпоративных сетей или подсетей.

С появлением сетей с беспроводным доступом возникли и угрозы безопасности этого вида сетей. Под угрозой информационной безопасности понимается совокупность условий и факторов, создающих потенциальную опасность, связанную с утечкой информации и/или несанкционированным или непреднамеренным воздействием на нее. Угрозы информационной безопасности, возникающие в связи с использованием сетей Wi-Fi, можно разделить на два класса: прямые и косвенные.

Прямые угрозы информационной безопасности возникают непосредственно при передаче данных по беспроводному стандарту IEEE 802.11. К этому классу относятся, например, такие угрозы как подбор злоумышленником пароля к точке доступа, перехват пакетов в сети Wi-Fi и их последующая расшифровка, блокирование информации, а также ее возможное искажение. В технологии Wi-Fi предусмотрены аутентификация и шифрование, но данные элементы защиты не всегда обеспечивают надежную безопасность сети. Во-первых, использование шифрования в несколько раз уменьшает скорость передачи данных по каналу, поэтому, нередко, шифрование сознательно не применяется администраторами сетей с целью оптимизации трафика. Во-вторых, в сетях Wi-Fi зачастую применяется устаревшая технология шифрования Wired Equivalent Privacy (WEP), которая уже давно была дискредитирована из-за высокой уязвимости в алгоритме распределения ключей. Существуют программы, которые могут достаточно быстро подобрать WEP-ключи.

Для борьбы с угрозой взлома, была разработана технология Wi-Fi Protected Access (WPA). WPA поддерживает протокол TKIP (Temporal Key Integrity Protocol), использующий

способ кодирования RC4, и способен программно реализовываться посредством обновления программного обеспечения. Протокол WPA производит контроль целостности данных. Для этого применяется метод контрольной суммы MIC (Message Integrity Code). Этот метод подвергается атакам "грубой силы" (brute-force attacks), однако при этом передача сетевого трафика на время автоматически останавливается и, в случае если точка доступа, основанная в WPA, детектирует в течение минуты свыше одной ошибки MIC протокола TKIP, то переуставляются сеансовые ключи, снижая угроза атак до минимума. В дальнейшем с целью заменить WPA стал применяться стандарт WPA2, который обеспечивает большую безопасность сети Wi-Fi, нежели его предшественник.

В сетях Wi-Fi применяется аутентификация стандарта IEEE 802.1X. Главными компонентами аутентификации IEEE 802.1X являются клиентский "запросчик", аутентификатор и сервер аутентификации. Клиентским запросчиком считается устройство, запрашивающее доступ к сети. Аутентификатор (обычно это точка доступа) аутентифицирует клиента для доступа к сети. Этот компонент обрабатывает запросы с клиентского запросчика, и оставляет сетевой интерфейс заблокированным вплоть до тех пор, пока не получит команду от сервера аутентификации на его разблокировку. Сервер аутентификации принимает и обрабатывает запрос на аутентификацию. Выполнив операцию аутентификации 802.1X, клиент принимает от сервера главный ключ (Master Key). Принятый ключ "привязывается" к данному сеансу аутентификации. Из данного ключа и на клиенте и на сервере генерируется один и тот же парный главный ключ (Pairwise Master Key). Сгенерированный ключ аутентификатор получает с сервера аутентификации с помощью заранее определенного атрибута RADIUS. Владея парным главным ключом, клиент и точка доступа генерируют парный временный ключ (Pairwise Transient Key), хотя по сути они никак не обменивались им. Устройства, подключенные к точке доступа, расшифровывают трафик именно с помощью парных главных ключей.

Другим видом аутентификации в сетях с беспроводным доступом является аутентификация по MAC-адресам. Для его организации администратор сети настраивает на точке доступа специальную таблицу фильтрации. В нее записываются MAC-адреса устройств локальной сети. После этого точкой доступа будут отвергаться всякая попытка подключения к сети устройства, MAC-адрес которого в таблицу не записан.

Косвенные угрозы связаны с присутствием в объекте и вблизи с объектом значительного количества сетей Wi-Fi, которые могут применяться с целью передачи информации, в том числе и полученной несанкционированно. Косвенные угрозы актуальны совершенно для любых организаций. Они представляют угрозу как для информации, которая передается и обрабатывается в компьютерных сетях, так и для речевой информации.

Приведем примеры возникновения косвенных угроз.

1. На предприятии злоумышленником может быть несанкционированно установлена Wi-Fi-камера с микрофоном. В целях повышения дальности передачи данных с видеокамеры на кровле здания устанавливается точка доступа Wi-Fi, функционирующая в качестве ретранслятора с направленной антенной. Таким образом информация из предприятия, в котором установлена камера, может быть принята в контрольной точке, находящейся на большом расстоянии от объекта.

2. Речевая информация с микрофона телефонного аппарата одного из работников предприятия может записываться и с помощью интегрированного в этот телефон модуля Wi-Fi передаваться на контрольный пункт. Контрольный пункт в целях увеличения скрытности может быть использован в одном из штатных режимов точек доступа Wi-Fi – «передача со скрытым именем». Благодаря этому режиму точка доступа станет невидима для программ обзора сетевого окружения.

3. В том случае если режим на объекте никак не дает возможность выносить носители информации за его пределы, выход в Интернет отсутствует либо ограничен, то злоумышлен-

ник способен совершенно легально подключиться к широкополосной сети Wi-Fi, расположенной рядом, и передать сведения. При этом он останется незамеченным из-за большого количества пользователей Wi-Fi сетей, передающих информацию за пределами объекта.

4. Непрофессионализм и халатность сотрудников предприятия может привести к утечке значимой важной информации.

5. В ходе работы между начальником и подчиненным могут возникать разногласия и конфликты. Зачастую сотрудник может быть недоволен своей заработной платой либо быть недовольным своим увольнением, но при этом он может иметь доступ к важной информации. Эту информацию такой сотрудник может похитить, исказить или безвозвратно удалить.

Каналы Wi-Fi-сетей являются довольно привлекательной средой передачи данных для несанкционированного получения информации по нескольким причинам:

1. Сигналы Wi-Fi-устройств обладают сложной структурой и широким спектром, вследствие этого данные сигналы нельзя распознать обычными устройствами радиомониторинга. Точно выявить сигнал Wi-Fi в широкой полосе частот современными устройствами радиомониторинга можно только лишь по энергетическому признаку при наличии полос параллельного анализа шириной несколько десятков МГц в скорости не менее 400 МГц/с и только лишь в ближней зоне. Wi-Fi сигналы точек доступа, которые находятся в дальней зоне, оказываются ниже уровня шумов приёмника. Выявить передатчики Wi-Fi узкополосными приёмниками при последовательном сканировании практически не имеется возможности.

2. Почти на каждом предприятии либо вблизи него находятся сети Wi-Fi общего пользования или частные Wi-Fi-сети. В окружении подобных сетей довольно затруднительно отличить легальных клиентов собственных и соседних сетей от клиентов, которые имеют возможности нелегального получения данных. Это предоставляет возможность достаточно эффективно скрывать несанкционированную передачу информации среди легальных каналов Wi-Fi.

3. С помощью каналов сетей Wi-Fi можно передавать звук, данные, видео в режиме реального времени. Это открывает широкие возможности для перехвата ценной информации. Поэтому на сегодняшний день не только звуковая информация, но и видеоданные в локальной сети находятся под угрозой.

К основным методам борьбы с косвенными угрозами относятся: повышение квалификации сотрудников локальных сетей (низкая грамотность может привести к ряду ошибок), борьба с халатностью во время работы, недопущение установки мини-камер и звукозаписывающих устройств.

Технология Wi-Fi безусловно является удобной и универсальной для организации локальной вычислительной сети. Однако она таит в себе множество очень серьёзных угроз информационной безопасности объекта. При совокупном использовании идентификации клиентов сети по MAC-адресам, аутентификации пользователей, парольной защиты сети, использовании технологий шифрования и эффективной борьбе с косвенными угрозами сеть Wi-Fi станет надёжным и безопасным средством обмена информацией.

Библиографический список:

1. Лихоносов А. Словарь-справочник по информационной безопасности. – М.: МФПА, 2010. 390с.
2. Олифер В. Олифер Н. Компьютерные сети. Принципы, технологии, протоколы: Учебник для вузов. 4-е изд. – СПб.: Питер, 2010 – 944с.
3. Таненбаум Э. Компьютерные сети. – СПб.: Питер, 2012 – 960 с.
4. WPA2 на защите беспроводных сетей Wi-Fi <http://www.technorium.ru/cisco/wireless/wpa2.shtml>

Қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқыту әдістемесі – қазақстантану ғылымының бір саласы

Амангелді Айнұр Амангелдиевна,
ф.ғ.к., С.Сейфуллин атындағы ҚАЗАТУ доценті, Астана қ.
Аяпбекова Баян Ескермесовна,
№194 мектеп-гимназиясы, Алматы қ.
Аяпбекова Салима Ескермесовна,
Ғ.Орманов атындағы №7 мектеп-гимназиясы, Астана қ.
Тоқтыбаева Манзура Есенгелдіқызы,
Алматы облысы Талғар ауданы Бесағаш ауылы №29 мектебі,

Аннотация

Мақалада қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқыту әдістемесін меңгерудің маңызы негізделеді. Білімділік, тәрбиелік мақсаттарды жүзеге асыруда тиімді болып, таным үдерісінің дұрыс бағыт алуына мән беріп, көркемдік танымын дамытуға назар аударылатыны көрсетіледі. Оқу-танымдық үдеріс кезінде тіл үйренуші тұлға қазақ ұлтының әлемді тілдік бейнелеуінің сырларын түсініп, басты құндылықтарын, материалдық және рухани байлығын меңгеретінін баяндалады.

Қазақ тілінің тағдыры Қазақстанның дербес егемен мемлекет ретінде қалыптасу үдерісімен тығыз байланысты және тек мемлекеттің ғана емес, жалпы қоғамның, қоғамды құраушы әрбір жеке адамның күш-жігерімен, қажеттілігімен айқындалады. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер және жүріп жатқан күрделі жаңғыру үдерісі жағдайында бүгінгі таңдағы түбегейлі мәселе – адамды іс жүзінде қоғамдық дамудың басты тұлғасы ету заңды құбылыс. Тіл үйренушінің әлеуметтену үдерісі де заман талабына сай болып отыр. «Білім берудің негізгі сатысында қазақ тілін оқытудың мақсаты – тәуелсіз елімізде қолданылу аясы кеңіген ана тіліміздің қоғамдық-әлеуметтік мәнін түсінген, қазақ тілінің сан-салалы қызметін меңгерген, коммуникативтік біліктілігі дамыған дара тұлға даярлауға мүмкіндік туғызу» [1,б.45].

Мемлекеттік тілді үйренудің қажеттілігін бүгінгі күнде егемен Қазақстанның кез келген саналы азаматы түсініп, сезінуі керек. Тұлға жайындағы әлеуметтік теория бойынша адам қоғамның бір мүшесі бола тұрып, онда түрлі рөлдерде ойнап қана қоймайды, сонымен бірге өз әрекетінде белгілі бір әлеуметтік нормаларды басшылыққа алады. Сол себепті еліміздің әрбір азаматының қазақ тілін білу арқылы Қазақстанды, қазақ елін, қазақ тарихы мен мәдениетін білуі әлеуметтік нормаға айналуы тиіс.

Адамды тұтастықта тұлға деп тану қоғамды жаңаша құрумен өзектеседі. Өзін-өзі дамытуға бейім, жетілген, дара тұлғалар ғана бәсекелестікке қабілетті бола алады және тек солар ғана бәсекелестікке қабілетті өзгеше қоғам үлгісін құра алады. Мемлекетіміз жүргізіп отырған тіл саясаты бойынша қоғамымыздағы әрбір азаматтың мемлекеттік қазақ тілін тегін үйренуіне толық құқығы бар. «Тіл – адамды тұлға ретінде тәрбиелейтін күш, ана тілі – адамды белгілі бір ұлттың, халықтың өкілі етіп шығаратын құрал» [2, б.61].

Ұлтына, сенімі, нанымы, саяси көзқарасына, т.б. қарамастан, әрбір қазақстандық өзі өмір сүріп, күн көріп отырған мемлекетін «Отаным» деп тануы, оның негізін салып отырған қазақ ұлтын сыйлау, оның заңдарына бас ию, рәміздеріне құрмет, жетістігіне сүйсініп, мақтану, кемшіліктерін болдырмаудың жолын қарастыру – қазақстандық патриотизмнің белгілері.

Қазақстандық тілдік тұлға - өз ана тілін, мемлекеттік тілді, шет тілін, акпараттық технология тілдерін жетік меңгерген тұлға, үйреніп жүрген қазақ тілін қарым-қатынаста қолдану құзыреттілігіне ие, ол арқылы өзінің кәсіби, мәдениеттанымдық, рухани, шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын, саналы, белсенді, өзін-өзі дамытушы таным субъектісі. Қазір тек техникалық кемел білім алған адам шын мәніндегі зиялы азамат деп есептелмейді.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» атты еңбегінде: «Дауға салса алмастай қиған, сезімге салса қырандай қалқыған, ойға салса қорғасындай балқыған, өмірдің кез келген орайында әрі қару, әрі қалқан болған, әрі байырғы, әрі мәңгі жас, отты да ойнақы Ана тілінен артық қазақ үшін бұ дүниеде қымбат не бар екен?! Ғасырлар бойы қазақтың ұлт ретіндегі мәдени тұтастығына ең негізгі ұйытқы болған – оның ғажайып тілі. ... Еуропаның мейлінше бай мәдениеттерінің бірі ретінде қазақ тілі мен мәдениетін сапалы түрде игеруге дайын болудың да мәні зор», - деп жазады [3, б.89].

Білімді адам парадигмасы тұсындағы оқу-тәрбие үдерісінде сезімдік және рационалдық жақтардың бірлігі сақталмады. Қазіргі заман адамының ғылыми, рационалдық танымы басыңқы рөл атқарып, көркемдік танымының әлсірегендігі байқалады. Әлемді тану тек білімге негізделіп, сезімдік компоненті әлсіз болса, таным процесі сыңаржақ, ал таным әдістері шектеулі болады. Елтанымдық бағдарлы оқыту тілдік тұлғаның бөгде ел мәдениетін қабылдау мүмкіндігін арттыра түсуге ықпал жасайды. Сондықтан қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқыту тілдік тұлғаның таным мәдениетін қалыптастыруға негіз бола алады.

Білім берудегі «елтану» ұғымымен мағыналас «аймақтану» мәселесін Қазақстан ғылымында алғаш қарастырған ғалым – Телжан Шонанов болды. Ол жайлы 1925 жылы «Жаңа мектеп» журналының үшінші нөмірінде жарық көрген «Мектепте аймақ тану» атты мақаласында Телжан Шонановтың өзі: «Қазақстанда мектепте аймақ тану туралы еш кім қалам үшін түрткен жоқ десек болады. Біз білерде «Таң» журналында ғана бұл мәселе жайында жалғыз ғана қысқаша мақала болды. Кезектегі мақсат – қалың мұғалімдерді аймақ танудың мақсаты мен, мазмұны мен, әдісі мен таныстыру. Мәселе әлі бір арнаға салынбаған соң, бұл туралы әр кім тәжірибесін, білгенін, ойын майданға салуы керек. Бұл мәселе туралы түрлі пікірлер болуға мүмкін. Біз бұл мақалада тек өз түсінуімізше, мектепте аймақ тану деген не екенін баяндамақпыз. Мектепте аймақ тану деген дәл мынау деп бұл кезде еш кім де айта алмайды. Бұл пікір алысу мен шешілетін мәселе», - дейді [4, б.568].

Құзыреттілік дегеніміз – адамның алған білімін өз өмірін жақсарту мақсатында қолдана білуі болса, ғалымның: «Бұл күнгі аймақ тану ниеті – айналаны біліп, адам пайдасына жарату үшін өңдей, өзгерте білу», - деген сөздері бүгінгі күнде жаңалық аштық деп, жаңа терминмен атап жүрген «елтанымдық құзыреттілік» ұғымының өткен ғасырдың басында Қазақстан ғылымының басында болғандығын көрсетеді.

Ғалым: «Бұл күнде мектепте аймақ тану жайлы мықты екі ағым бар десек болады: бірі аймақ тануды өз алдына бір пән деп қарайды; екінші ағым аймақ тану өз алдына бөлек пән емес, тек педагогика әдісі деп қарайды. Бірақ, еш қайсысы да аймақ тану керек емес демейді», - дей келіп: «Біздің соңғы ағым дұрыс па деп ойлаймыз. Аймақтың табиғатын, кәсібін, қоғам тұрмысын білу керек. Мұның бәрі түрлі ғылымның басын құрайды, бірақ бір ғылым болып шыға алмайды. Аймақ тану – комплекс жүргізудің негізі. Үйренудің, білудің әдісі», - деп қорытады.

Олай болса, қазақ тілін оқытудың әдісі ретінде аймақтану, елтану әдісін қолданудың маңыздылығын, өзектілігін осыдан көреміз.

Орыс тіл білімінде лингвоелтанымға қатысты зерттеу жүргізген ғалымдар - Е.М. Верещагин мен В.Г. Костомаров және Г.Д. Томахин болды.

Е.М.Верещагин мен В.Г.Костомаров «Язык и культура» атты еңбегінде жаңа тілді меңгере отырып, кез-келген адам жаңа ұлттық мәдениетпен танысатынын, сол тіл бойындағы үлкен рухани қазынадан нәр алатынын айтады [5].

Г.Д. Томахин лингвоелтанымның маңызын: «Барлық сөздердің қосындысы – тіл дегеніміз – адамның ішкі әлемі мен сыртқы құбылыстар әлемінің арасында жатқан үлкен бір әлем», - деп түсіндіреді [6, б.77].

Қазақ тіл білімінде Қ. Қадашева түрік тілді студенттерге қазақ тілін лингвоелтанымдық бағытта оқытудың ғылыми-әдіснамалық негіздемесін жасады. Ғалымның ойынша: «Лингвоелтанымның негізгі нысаны – ел тарихын үйрету емес, керісінше, тілді тұтынушының фондық білімі, жалпылай айтсақ, өзге ел мәдениеті мен рухани құндылықтары» [7]. Негізгі бөлім Лингвоелтанымдық бағдарлы оқытудың мақсаты.

Қазақ тілін тану арқылы қазақстанды тану, қазақ деген ұлтты тану, мәңгілік ел – қазақ елін тану, қазақтың ұлттық мәдениетін тану мақсаттарын шешу - қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқытудың басты міндеті. Тілді меңгерген адам тілде жинақталған халық тәжірибесін де бірге меңгереді. Ол жаңа сөздер ойлап таппайды, тарихи қалыптасқан дайын мағыналар жүйесін меңгереді. Қоршаған ортаны қабылдап, тану тілдің лексикалық байлығына тікелей байланысты. Ата-бабаларымыздың ойарманы, мұң-мұқтажы, арман-тілектері, танымы, ділі тілде сақталған, олар сөз арқылы жарыққа шығады. Сөздердің жаңа мағыналарын ашу арқылы адамда жаңа түсініктер қалыптасады. Тіл - әлемге қосымша терезе ашады, жаңа бір тілді меңгеру арқылы адам өмірді бейтаныс қырларынан көру мүмкіндігіне ие болады, өмірге деген көзқарасы кеңейеді.

«Елтану дегеніміз – үйреніп жүрген тілді оқыту әдістемесінің зерттеу пәніне айналған сол тілде сөйлеуші елдің мәдениеті» [5]. Ол тілін үйренетін елдің қоғамдық және мәдени өмірі, дүниетанымы, басынан кешкен тарихы, географиясы, экономикасы, ішкі, сыртқы саясаты, мемлекеттік құрылымы жайындағы мәліметтерді қамтиды. Алайда, көп жағдайларда елтану пәні үйреніп жүрген тілде емес, аралық бір тілде (біздің елде көбінесе орыс тілінде) жүргізіледі де, тіл үйренуге ешқандай көмегі тимейді. Соған байланысты елтану пәні мен тіл үйрету сабақтарының арасындағы байланыс алшақтай түсуде (мысалы, қытай тілін білмесе де, ол елдің спорттағы жетістіктерін өте жақсы біліп, өз ана тілінде осы тақырыпта қызу пікірталас жүргізуге болады). Тілтану арқылы ұлттану, елтану мақсатын шешу – қазақ тілін оқытудың басты мақсаты болып отыр.

Тіл үйретудегі басты мақсат – тіл үйренушінің бойында сол тілді қолданушы халықтың жанын түсіну, ол халыққа, тілге деген сый-құрмет сезімдерін ояту болуы керек. Тіл үйрету әдістемесі ғылымының алдында тұрған бүгінгі күндегі аса өзекті мәселе – ең қажетті деп іріктелген лексикалық минимум арқылы елтану, мәдениеттану, этностануды қоса қамту болып табылады.

XIX ғасырдың соңғы ширегіне дейін тіл үйретуде лексикадан гөрі грамматика үстемдік алып келген. Реформа дәуіріне дейін өлі тілдерді оқыту үшін қолданылып келген грамматикалық немесе аударма әдісі тірі тілдерді оқытуда да сол қалпында қолданылған. Грамматизмнің олқылықтарына көз жеткен сайын, тілді үйрету мен сол тілді қолданушы халықтың өмірімен таныстыруды байланыстыра оқытудың қажеттілігі айқын көріне түсті. Бұл мәселе Реформа кезеңінде қолға алына бастады. Бірақ соған қарамастан, әлі күнге дейін тек септеу мен жіктеуді ғана үйрететін, танымдық мазмұндағы мәтіндер мен лексикалық жұмыстар мүлдем кездеспейтін оқулықтар да бар. «Тілді тек құрғақ таңбалар жүйесі деп қарастырып, оның негізгі эпистемиялық және когнитивтік қызметтерін есепке алмаудың нәтижесінде тіл үйрету сабақтарында грамматикалық ережелерді жаттату мен бірқалыпты жаттығуларды көшірту жүзеге асып келді. Бұл тіл сабақтарының мәнінің төмендеуі мен тіл үйренушілердің қызығушылықтарының жойылуына әкеліп соқтырды» [8, б.97].

Тілдің елтанымдық қызметін басшылыққа ала отырып іріктелген лексикалық бірліктер тіл үйренушілерге әлдеқайда тартымды, түсінікті, пайдалы әрі қажетті болары сөзсіз, ондай деректер арқылы тіл үйренушінің бойында сол тілді қолданушы халықтың жанын түсіну, ол халыққа, тілге деген сый-құрмет сезімдерін оятады.

Елтанымдық бағдарлы оқыту кезінде жаңа лексикалық материалдың көлемі күн санап молынан енгізіліп отырады. Алғашқы меңгерген ақпарат пен кейінгі үйренген лексикалық бірліктер бірін-бірі толықтырып, сөздік құрамда үздіксіз қолданысқа түсу барысында тіл үйренушінің меншігіне айнала береді. Қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқыту тілдік және сөйлеу материалдарының ішінен әр деңгейге сәйкес тіл үйренушіге ең қажетті минимумды сұрыптап алуды талап етеді және ол минимум елтанымдық ақпаратты кеңінен беруі керек. Мектеп оқушыларына тіл үйретуде ең қажетті деген лексикалық деректерді елтанымға сай дұрыс іріктеу жақсы нәтижеге жылдам қол жеткізуге үлкен ықпал етеді.

Бұл мәселеге қатысты зерттеу еңбектерге назар аударар болсақ, Ф.Оразбаева қазақ тілінің активті және пассивті сөздік қорын интуициялық, статистикалық, әдістемелік, лингвистикалық ұстанымдарға сай іріктеудің жолдарын қарастырды, сонымен қатар лексикалық бірліктердің ішінде тұрақты сөз тіркестерін оқыту мәселесіне ерекше тоқталды [9, б.177].

Қ.Қадашева қазақ тілін оқыту әдістемесінде лексикалық бірліктерді деңгейлерге сай іріктеу мәселесін алғаш қарастыра келіп, олардың стильдік шектелуінің болмауына, сөз тіркесінің құрамына ену қызметіне, қайталау жиілігіне назар аудару керектігін айтады [10, б.14].

Атап өткеніміздей, қазақ тілін оқыту әдістемесінде лексикалық бірліктерді іріктеу мәселесі ғалымдар тарапынан жан-жақты зерттелген десек те, қазақ тілін елтанымдық бағдарлы оқыту тұрғысынан алып қарастырған кезде, бұл мәселенің басы ашылмай жатқан бірнеше өзекті тұстары ортаға шығады.

“Шет тілді оқыту үдерісінде лексиканы меңгеру ерекше орын алады. Сөйлем арқылы берілетін ақпараттың 80 пайызын лексика құрайтындығы анықталған» [11, б.42].

Тілші-ғалым Т.Аяпова былай деп жазады: «Негізгі мақсат – тіл үйренуші адамның ойлау қабілетін біртіндеп қазақыландыру, сөйлеуге үйрету, сөйлесім дағдысын қалыптастыру, тіл мәдениетін көтеру. Ол үшін түрлі грамматикалық және лексикалық құрылымдарды ұтымды пайдалана білген абзал. Егер тілдік материалдар Адамға, Қоғамға және Табиғатқа, Қоршаған ортаға қатысты болса, тіл үйренушінің ойөрісін дамытып, білім деңгейін көтеруіне, тілді тезірек игеруіне үлкен септігін тигізеді сөзсіз» [12, б.90].

Яғни, лексика адамның мәдениеттілігіне, дүниетанымына, рухани байуына септігін тигізеді сөзсіз, ал бұл мәселелердің елтанымдық бағдарда басты орын алатыны белгілі.

Е.М.Верещагин мен В.Г.Костомаров: «Елтану бірліктерін іріктеудің негізгі ұстанымы – оларды қатысымдық мақсаттарға жұмсау мүмкіндігінің болуы», - дей келіп, «Елтану материалдарын іріктеуде қатысымдық ұстанымды қолдану әр жағдайда жеке әрі нақты шешімдер қабылдауды керек етеді, бұл жерде жалпы нұсқаулар айту мүмкін емес. Ең бастысы олардың идеологиялық мәнін, тәрбиелік-танымдық функциясын, эстетикалық құндылықтарын назарға алу қажет», - деп жазады [13, б.206].

Тілдің танымдық қызметін басшылыққа ала отырып іріктелген лексикалық бірліктер тіл үйренушілерге әлдеқайда тартымды, түсінікті, пайдалы әрі қажетті болады. Тіл үйретуде сол тілді қолданушы халықтың рухани мәдениеті жайында тереңірек мәлімет берудің кейбір жолдары төмендегідей:

- сабақ барысында кездесетін ұлттық сипаттағы сөздерді баламасы бар болса, тікелей аудару тәсілімен, егер жоқ болса, мағынасын ашу жолымен түсіндіру;

- мәтінге лингвистикалық талдау жасауда мәтінге қосымша автордың қысқаша өмірбаяны мен шығармашылығы, шығарманың жазылу тарихы, оқиға болған кезең т.б. жайлы мәліметтер беру;

- берілген тақырыпты, мәтінді түсіндіруде көру сезімдеріне әсер ету немесе соған сай бейнефильмдер, иллюстрациялар, суреттер сынды көрнекілік құралдарын ұсыну;

- сабаққа сәйкес кинотелекурстар ұйымдастыру;

- әр ұлттың өзіне ғана тән «ым тілі» жайында қосымша мәлімет беру, т.б.

Қазақ тілін оқытуда танымдық ұстанымға сәйкес іріктелген лексикалық материал арқылы төмендегі мақсаттар жүзеге асырылады:

- қазақ халқының басынан кешкен тарихы жайлы мағлұмат беру;
- қазақ халқының салт-дәстүрімен таныстыру; - қазақ халқының тамыры тереңдерде жатқан мәдениетімен таныстыру;
- тарихи тұлғалардың өмірі жайлы мағлұматпен таныстыру;
- Қазақстанның атақты адамдары жайында (ақын-жазушы, әнші, күйші, ғалым, еңбек ардагері, ғарышкер, спортшы, т.б.) мәлімет беру;
- Қазақстанның жер жүзінде саяси, әлеуметтік, экономикалық тұрғыдан алатын орны жайлы мәліметтер беру;
- Қазақстанның бай табиғатымен таныстыру;
- ел өміріндегі тарихи кезеңдер жайлы мәлімет беру;
- қазақ тілінің маржандары – фразеологизмдермен таныстыру;
- сөз атасы мақал-мәтелдер мен қанатты сөздерді сөздік қорына енгізу;
- әрбір сабақта қайталап айтқызу арқылы қазақ әндерін үйрету т.б.

Қазақ тілін оқыту сабақтарында ұлттанымдық деректерді тиімді тәсілдер арқылы ұсынуға бағытталған жұмыстарды жүргізу үшін мұғалім ұлт тарихы, мәдениеті жайында терең біліммен қаруланған, жан-жақты, білікті, нағыз ұлтжанды маман болуы керек. Қатысымдық құзыреттіліктің маңызды бөлігі болып есептелетін лингвоелтанымдық құралдарды игеру лингвоелтанымдық құзыреттілікті қалыптастырады. Бұл құзыреттіліктің қатысымдағы маңызы өте зор, себебі оның астарында меңгеріліп отырған тілдің иесі болып табылатын халықтың әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін, тұрмыс-тіршілігін, ұлттық ерекшелігін қамтыған жүйе жатыр.

«Мұғалімнің сабаққа қосымша лингвистикалық, этимологиялық немесе елтанымдық бағыттағы түсіндірмелері қызығушылық тудыруға, зейінді арттыруға, ассоциативті-логикалық есті дамытуға көп көмектеседі» [14, б.36]. Тіл үйретуші мұғалім ұлт тарихы, мәдениеті, тұрмыс-салты, дүниетанымы жайындағы қосымша материалдарды аз уақыттың ішінде тартымды, қызықты етіп жеткізе алу үшін жанжақты терең біліммен қаруланған білікті маман болуы керек. Өзге ұлт өкілдеріне мемлекеттік қазақ тілін үйретуде оның білімділік, қатысымдық қызметімен қатар тіл арқылы адамзат баласы жинаған тарихи-мәдени, рухани мұраларды меңгерудің және өз ойын жеткізудің, өзін-өзі тану мен өзгені танудың бірден-бір құралы тіл екендігіне көз жеткізетін танымдық қызметін меңгерту міндеті тұр.

Қазақ тілін оқытуда елтанымдық, ұлттанымдық деректерді жүйелі түрде оқыту арқылы біз тұлғаның ұлтжандылық, патриоттық, отансүйгіштік, эстетикалық, этикалық қасиеттерін, ерекше ұлттық дүниетанымын қалыптастырамыз. Бұл қасиеттер жеке тұлғаның құндылық бағдарын құрап, тілдік сананың негізін қалайды. Тұлғаның құндылық бағдары тұлғаның іс-әрекеттік бағытын, ішкі рухани әлемін қалыптастырады, тұлғалық қасиеттердің бекуіне ықпал жасайды. Бұндай оқыту тіл үйренушінің рухани-ағартушылық және мәдени-зияткерлік деңгейін көтеруге, қазақ халқының ұлттық құндылықтарын жалпы адамзаттық құндылықтармен бірге идеалдар рухында тәрбиелеуге бағытталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қосымова Г. Тәуелсіз Қазақстанның білікті азаматтарын қалыптастырудағы қазақ тілі пәнінің міндеттері // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2003. - №7. – 128 б.
2. Сыздық Р. Қазақ сөзінің әсемдік құдіретін жоғалтпалық // «Мемлекеттік тіл және рухани мәдениет» атты профессор Ш.Сарыбаевтың 75 жылдығына орай ұйымдастырылған ғылыми-теориялық конференцияның материалдары. – Алматы: Арыс, 2001. – 183 б.
3. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында / Н.Ә.Назарбаев. - Алматы: Ата мұра, 1999. – 296б.

4. Шонанұлы Т. Мектепте аймақ тану. XX ғасыр басындағы қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. Құрастырған О.Жұбаева. – Алматы, «Қазығұрт» баспасы», 2013. – 664 бет. 568-574 б.б.
- 5.Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. - Москва: Русский язык, 1990.
6. Томахин Г.Д. Понятие лингвострановедения. Его лингвистические и лингводидактические основы//Иностранные языки в школе.- М.: 1980. -С.77-81.
7. Қадашева Қ. Түріктілі аудиторияда тіл үйретудің лингвоелтанымдық мазмұны // <http://www.ayk.gov.tr>
8. Леонович Е.Н. Предмет русского языка и задачи развития речи // Начальная школа. №4. – 2000. –С. 97-104.
9. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас: Теориясы және әдістемесі. – Алматы: Ы.Алтынсарин ат. ҚБАРБК, 2000. – 208б.
10. Қадашева Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. А: Мұрагер, 2005. – 176 б.
11. Джоламанова В.Д. О лингвистических основах организации учебного лексического материала.// Лингвистические основы обучения иностранным языкам. – Алматы: Издво КазГУ, 1987.- 81с.
12. Аяпова Т. Қазақ тілі. Казахский язык для начинающих. – Алматы: Ана тілі. – 1999.- 94б.
- 13.Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвистическая проблематика страноведения в преподавании русского языка как иностранного. - М.: МГУ, 1971. - 143 с. 340
- 14.Выготский Л. Возрастная и педагогическая психология.– М.: Психология, 1970. – 442 с.

Туризм саласында географиялық атаулардың бейнелену заңдылықтары мен ғылыми қолданбалы маңызы

Аяпбекова Алия Ескермесовна

ғ.ғ.к., доцент, «Тұран-Астана» университеті, Астана қ.

Мусина Жанар Амангельдиновна

Аға оқытушы «Тұран-Астана» университеті, Астана қ.

Аяпбеков Алмас Елемесович

магистрант, Тұран-Астана университеті, Астана қ.

Сейсенбаева Гүлхат Молдабайқызы

Аға оқытушы, «Шет тілдер және іскерлік карьера» университеті, Алматы қ.

Аннотация

Мақалада топонимиканы туризм саласының туристік өнім бағытында қалыптастыру нәтижесі айтылып, геожүйе топонимдерін турөнім тұрғысынан топтастырудың керектігі мәлімденеді. Географиялық атаулардан толық геоэкологиялық және туристік нысандар туралы ақпарат алуға болады және ақпараттан туристерге қазақ халқының ерекше табиғатын білдіруге болады.

Философияда табиғат пен қоғам арасындағы қарым қатынасты түсіндіруге XX ғасырдың ортасындағы география тарихында үлкен орыныбар академик В.Б.Сочава кіргізген

«Геожүйе» деп аталатын түсінік қолданылады. Геожүйе дегеніміз – қоғамдық өмірмен бірге байланысқа түсіп қарым- қатынас жасайтын оның дамуына тікелей қажетті болып табылатын табиғат дүниесінің бөлігі. Оған жер қыртысы, пайдалы қазбалар, атмосфера, су, топырақ, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі жатады. Адамзаттың бүкіл болмысы геожүйемен тығыз байланысты, болғандықтан да, халықтардың тарихи дамуының қарқыны осы ортаның ықпалында болуы түсінікті сияқты [1, б.24].

Геожүйе топонимдер жүйесінде жергілікті табиғат ерекшеліктерінен хабар беретін атаулар тобы көрнекі орын алады. Еліміздің баға жетпес қазыналарының біріне жататын топонимдерді белгілі жүйеге енгізіп, мемлекетіміздің ұлттық келбетін саналы түрде айқындайтын туристік өнім жасауға болады. Қазақстан Республикасының аумақ кеңдігі, қазақ топонимикасының молдығы бұл мәселені арнайы зерттеуді қажет етеді. Себебі қазақ топонимдерінің негізінде көне заманнан келе жатқан шаруашылықты жүргізу, табиғат жағдайларын тіршілік қажеттері тұрғысынан танып-білу нәтижесінде жинақталған танымдық-практикалық білім қоры жатыр.

Қазақ жеріндегі туризмнің тарихи алғы шарттары біздің заманымыздан бұрынғы үшінші мыңжылдықта қалыптаса бастаған «Ұлы Жібек» жолының дамуы болып табылады, – деп жазылып жүргенімен, еліміздегі саяхаттың – туризмнің басталуы тым әріде. Осы орайда XIV ғасырдың аяғы – XV ғасырда тіршілік етіп өмір сүрген Асан Қайғы Сәбитұлының елінің сулы мол, шөбі жұмсақ, құтты қоныс тауып, «адамы жүзге келмей, өмірден кетпейтін, мұратын «Жерұйық» деп атап, алты атанға жүк артып, алты жыл жайлы қоныс іздеген. Қазақ жерін түгел жел маясымен саяхаттап шығуы, әр қоныс, мекен ерекшелігіне байыпты сын, баға беруі мемлекеттік іс, үлкен қайраткерлік қана емес, қазақ жеріне жасалған ұлы саяхат [2, б.17]. Олай болса, Асан Қайғы бабамыз – дала данасы, ірі мемлекет қайраткері, саяхатшы. Бұл қазақ жерінде саяхаттың, яғни бүгінгі туризмнің XIV – XV ғасырлардан бастау алатынын көрсетеді.

Қазақ даласының тарихы мен мәдениеті, салт-дәстүрі, әлеуметтік жағдайы, қоғамдық құрылысы, билік жүйесі, жерінің байлығы мен табиғат ерекшеліктері туралы құнды деректер ең алғаш рет Дешті Қыпшақ даласында болған сауда жолымен жүрген саяхатшылардың, әскери экспедициялардың құрамындағы зерттеушілердің жазбалары мен еңбектерінде жазылған [3, б.69]. Қазақтың кеңбайтақ жерін зерттеуде, оны тасқа бастырып, тарих беттерінде қалдыруда грек ғұлама ғалымы Геродоттың (б.э.б. V ғасыр), кейінірек П.Карпини, В.Рубрук, Марко Поло тағы да басқа батыр, ержүрек саяхатшылардың қалдырған еңбектері мол.

Егеменді еліміздің аймағында ең бірінші туристік нысандар түркі тайпаларын жаулап алумен және олардың атамекенінен ауа көшуімен байланысты. Елімізде қажылық туризмін ең алғаш ұйымдастырған Әмір Темір болды және оның атымен байланысты орында әр жылдары әр түрлі әлеуметтік туризм түрлері жүзеге асырылған. Мәселен 1399 жылы Қожа Ахмет Яссауи қабірінің үстіне салынған кесене ескерткіштердің негізі Әмір Темірдің бұйрығы бойынша орындалған [4, б.8].

Қазақстанда туризмді дамытудың әлеуметтік-экономикалық алғышарттарындағы тарихи мәдени туристік кешендердің маңызы қарастырылды. Тарихи-мәдени объектілер мен кешендер алғашында туристік қызметті ұйымдастыруға қажетті жағдайларының бірі болып есептеледі. Туристік рекреациялық ресурстар тарихи категория болып саналады, оның дамуы туристік қызметке жаңа тарихи мәдени сипаттағы объектілерді тарту қажеттілігінен туындайтын рекреациялық тұтыну мен рекреациялық сұранымның көлемі мен құрылымының өзгеруіне байланысты болады [5, б.92]. Туризмнің тұрақты дамуы аймақтардың табиғат жағдайларын зерттеуге кешендік принципін қолдану. Қазақстан Республикасында туризмді дамытудың жаңа бағыттарының біріне біз тарихи мәдени туристік кешендердің географиялық атауын ұсынамыз.

Жергілікті жердің туристік нысандарын бейнелейтін атаулардың талдамасы географиялық, этнографиялық, әлеуметтік факторлармен негіздеу. Бүгінгі таңдағы туристердің қажеттілігін өтеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін, қабылдайтын өңірдің мүдделерін ескере отырып, оның болашақтағы мүмкіндіктерін сақтауға бағытталған туризмнің жаңа бағыты. Ерекше қорғауға алынған табиғи аймақ жүйесін кеңейту мақсатында Қазақстан Республикасының 2030 - жылға дейінгі мерзімді «экология және табиғат ресурстар» стратегиясы маңызды рөл атқаруға тиісті. Бұл Қазақстанның көрікті де көркем табиғатын қорғап, олардың қызметін экологиялық және әлеуметтік-экономикалық бағытқа бет бұруға шақырады [5, б.42]. Қазақстан Республикасы сирек кездесетін алуан түрлі туристік әлеуетке ие болуымен ерекшеленеді. Олардың қатарына:

- «Отырар қаласы», «Арыстанбап кесенесі», «Қожа Ахмет Яссауи кесенесі», «Таңбалы петроглифтері», «Берел қорғандары», «Есік қорғандары», «Жаркент мешіт-медресе кешені», «Маңғыстау жерасты мешіттері» сияқты ЮНЕСКО-ның тізіміне енген тарихи-мәдени мұралары; «Шарын шетен тоғайы», «Шарын каньоны», «Шынтүрген шыршасы», «Экзотикалық Баянауыл жартастары», «Көкшетау жартастары», «Қарақия (Батыр) ойысы», «Әктасты Ақтау таулары» тәрізді бүкіл дүниежүзілік мұралар тізіміне енген бірегей табиғат ескерткіштері мен ландшафттар;

- мұздықтары күрделілігі әр түрлі дәрежелі асулары мен жақсы дамыған гидрологиялық торлары бар таулы алқаптар;

- жағажайлық демалысты ұйымдастыруға қолайлы су қоймаларының, емдік-шіпажайлық рекреацияны дамытуға мүмкіндік беретін минералды су көздерінің, емдік балшықтардың жеткілікті болуы;

- қолайлы экологиялық, экономикалық географиялық және геосаяси жағдайы;

- Батыс Еуропа, Батыс Азия, ТМД елдерін Шығыс Азия елдерімен байланыстыратын жақсы дамыған көліктік-коммуникациялық инфрақұрылымдарының болуы [6].

Қазақстан Республикасы аумағы дүниежүзілік және республикалық маңызы бар, танымал тарихи-мәдени және табиғат ескерткіштеріне өте бай [7, б.56]. Отандық және шетел туристерін тарта отырып, тұрақты туризмді өркендетуге Астанадағы «Тәуелсіздік монументі», Петропавл қаласындағы «Абылайхан қосы», Семей қаласындағы «Тасмешіт», Жамбыл облысындағы «Айша бибі», Оңтүстік Қазақстан облысындағы «Домалақ Ана», Қызылорда облысындағы «Қорқыт ата», «Қорасан ата» кесенелерін, Шығыс Қазақстан облысындағы «Қозы Көрпеш — Баян сұлу» кесенесін, Жидебайдағы «Абайдың мұражай үйін», Алматы облысындағы Ешкіөлмес және Баянжүрек тауларындағы қола дәуірі мен Сақ кезеңдерінің қорғандары мен жартастағы суреттерін, Боралдай, Талғар, Қарғалы қорғандарын, орта ғасырлық Қойлық, Ілебалық, Екіөгіз, Көктұма қалашықтары, Алтынемел, Көлсай көлдері, Қарқаралы, Баянауыл, Рахман бұлақтары сияқты бірегей табиғат ескерткіштері мен табиғи ландшафтары ерекше қорғауға алынған ұлттық бақтары мүмкіндік береді [8, б.42; 9, б.33;].

Туризм – күрделі кеңістік - әлеуметтік-экономикалық құбылыс ретінде бірталай дүниетану, қоғамтану және техникалық ғылымдардың нысаны болды. Осылардың ішінде бірінші орында география тұр. Туризм шаруашылық саласы ретінде қажетті табиғи жағдайларын және қоршаған ортаның сапалығын мұқтаж етеді. Сондықтан табиғи жағдайларын жан-жақты зерттеу және бағалау туризмнің барлық әрекеттеріне қажетті деп есептейміз.

Әлемдік туризмнің қарқынды дамуына байланысты Қазақстанның жекелеген өңірлеріне деген сұраныс күннен-күнге артып келеді. Еліміздің жеке өңірлері туризмнің қалыптасып тұрақты дамуына мүмкіндік беретін туристік-рекреациялық ресурстармен қамтамасыз етуші болып табылса, екінші жағынан туризм арқылы әлеуметтік экономикалық мәселелерін шешу өңірдің экономикасының өркендеуіне алғышарт жасай алатындай мүмкіндіктері бар мультипликативті нәтижеге ие болуымен ерекшеленеді.

Қазақстан призендеті Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында қоғамдық сананы жақсартудың нақты бағыттарын сипаттап берген болатын. Онда «Туған жер» бағдарламасы «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» жалпы ұлттық қасиетті орындарды және аса қастерлі жерлерді сақтауға, сондай-ақ елдегі туристік инфрақұрылымды дамытуға мүмкіндік береді делінген [10, б.3].

Сондықтанда туризм саласын жетілдіру жаратылыстану, гуманитарлық ғылымдарының және қызмет көрсету саласы алдында тұрған өзекті мәселе. Туризм сферасының қалыптасуының даму жолы қазіргі нарық жағдайында аймақтық географиялық негізінде туризмді дамыту жолдарын іздестіру жүруде. Аймақтардың мамандану салаларымен қатар жергілікті жердің физикалық географиялық факторларын ескере отырып туризмнің тұрақты дамуының аумақтық рекреациялық кешендер көлеміндегі ғылыми-теориялық, қолданбалы мәселелерін зерттеу.

Жеке аймақтардың географиялық атауларының ерекшеліктерін бейнелейтін атаулар бірлестіктері туризм саласында арнайы жете зерттелмеуімен анықталады. Өңірдің туристік мүмкіндігін тұрақты даму негізінде Қазақстанның физикалық-географиялық жағдайларын бейнелейтін географиялық атауларды тиімді пайдалану жөнінде ұсынысты негіздейміз.

Туризм мемлекет болашағын күшейтуші, оның әлемдік қауымдастықтағы маңыздылық деңгейін көтеруші бірден-бір фактор. Көптеген мемлекеттерде туризм бюджетке кіріс әкелуші жүйе ретінде дамуда. Олар туризм арқылы өздерінің тарихын, әдет - ғұрпын, рухани және діни құндылықтарын басқа елдерге таныстыруға үлкен мүмкіндік алып отыр.

Қазақстан Республикасы президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында қызмет көрсету саласына әсіресе, туризмге қатысты ұзақ мерзімдік мақсаттар мен оларды жүзеге асырудың стратегиялары жүйелі түрде нақты көрсетілген.

Туризммен, туристік фирмалармен айналысатындардың саны және сапасы жағынан жыл сайын артып келеді. Туризмді тиімді дамыту үшін шетелдік туристерді тартуға жағдай жасау үшін экскурсиялық қызметті заманауи ұйымдастырудың маңызы өте зор. Қазақстанда экскурсиялық қызметті дамыту деңгейін халықаралық стандарттар мен шетелдік туристердің сұраныстарына сәйкестендіруіміз керек.

Әлем экономикасының трансұлттану мен жаһандануының күшейтілуімен бірге ХХІ ғасырдың басында Қазақстан туризмнің кеңістіктік құрылымыда өзгерді. Қазақстан туризм дамуының қазіргі кезеңінде жаһандық әлемдік туристік кеңістік қалыптастыру яғни туризм саласында жаңа аймақтардың кеңеюімен ерекшеленеді.

Дүние жүзіндегі туризм индустриясын саралай келе Қазақстанда туристік кластердің мына бағытын дамытқанымыз жөн: экотуризм, конгресс туризм және т.б. Қазіргі кезде Алматы қаласы және Алматы облысында туристік кластерді дамытудың жоспары жасалынды. Осыған ұқсас Қазақстанның басқа да облыстарында туристік кластерді дамытудың жобасы дайындалды. Қазақстанның қазіргі кездегі туризмін дамыту жан-жақты кешенді талдауды қажет етеді. Туристік іс әрекеттерді ұйымдастырудың жаңа инновациялық жолдарын пайдалану керек.

ХХІ ғасыр өркениетін қалыптастыра отырып, Қазақстан Республикасының әлемдегі орнын анықтауға қатысатын тіліміз бен ұлттығымызды сақтауға ат салысатын жаңа ұрпаққа білім беріп, оларды жаңашыл рухта тәрбиелеудің басты құралына айналған табиғаттың ғасырлар бойы еншілеп келген жер-су атауларын ғылыми тұрғыдан зерттеу мен негіздеу қажеттілігі туындады.

Тарихи географиялық құбылыстардың кеңістіктегі көрінісін зерттейтін топонимика қазіргі уақытта туризм саласының маңызды бағыттарының біріне негіздеу. Геродот жазбаларында, көне түркі жазба ескерткіштерінде, Араб саяхатшыларының жазбаларында және Белгі тас (Елбасы Н.Ә. Назарбаев қойған тасқа байланысты атау) атауына дейінгі

аралықты туристік нысандар атауларының бейнелену заңдылықтарын мен ғылыми қолданбалы маңызын анықтау.

Қазіргі кездегі адамзат қоғамының дамуы барысындағы қарқынды шаруашылық әрекеттерінің табиғи ортаға ықпал етуінің көрінісін географиялық атаулар арқылы анық байқауға болатынын уақыт пен кеңістік аралығы көрсетіп отыр [2, б.77]. Осы тұрғыдан алғанда қазақ халқының ғасырлар бойы табиғи ресурстарды пайдалану барысында жинақтаған тәжірибесі қоршаған орта мен ландшафттарды тиімді ұйымдастыруға негіз болады және қажеттілігі үлкен қоғамдық сұраныс бойынша анықталады. Бұл сұраныстарды Президент жарлықтары, Қазақстан Республикасы Үкіметінің жарлығы және салалық мекемелердің шешімдері дәлелдейді. Автордың зерттеу жұмыстары ҚР Президентінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» деп аталатын бағдарламасында қойылған мемлекеттік талаптарға сәйкес келеді.

Сондықтан заман талабына сай туындаған мәселелерге жауап беру үшін, топонимиканың қолданбалы бағытын экскурсиямен байланыстыра отырып, топонимиялық кеңістігіндегі тарихи-географиялық, табиғи орта ерекшеліктері, ландшафтық, геожүйелер топонимиялық астарлары мен ландшафтың динамикалық өзгерістерін туризм саласында қолдану.

Топонимдердің қалыптасуындағы табиғатты қорғаудың халықтық ұстанымдары мен экологиялық-географиялық негіздері және ерекше қорғалатын аумақтар жүйесін қалыптастыратын географиялық атаулары ландшафттарды қалпына келтіру және қорғауды жүзеге асырудағы рөлі мен ұсыныстары ғылыми және қолданбалы топонимиканың негіздеріне сүйенеді. Бұл зерттеулер табиғи орта ерекшеліктеріне байланысты ландшафтың географиялық атауларға сәйкестігін талдауға мүмкіндік туғызады [1, б.28].

К.Г.Паустовский «Атау дегеніміз – халықтың елін ақындық тілмен білдіруі және бұл халықтың мінез-құлқы, тарихы, ой – асқары мен тұрмыс – салт ерекшеліктері туралы сыр шертеді» деп айтып көрсеткендей, Қазақстанның географиялық атауларына зер салсақ, дені сол жердің геожүйе бітімімен қойылған.

Ғылымның қай саласы болса да даму процесінде бір-бірімен тығыз байланыста өрістейді және біріне-бірі игілікті әсері тимей қоймайды. Оған дәлел жер-су атауларының тарихи қойылу себебін зерттеу, барысында ерте кездегі өсімдік жамылғысы мен жануарлар дүниесінің географиялық орнын анықтау, жер бедері, пайдалы қазбалар, судың минералдық құрамы, жергілікті жердің климаты мен жазықтығы, ландшафттар ерекшеліктері туралы ақпараттық мәліметтер алуға болады. Атаулар адамзат ойының бір ғана керемет туындысы емес, сонымен бірге өткір идеологиялық құралы да болғанын көреміз.

Ғалым С.Б.Веселовский былай деп жазады: «Топонимикалық материал, өзінің аман қалуына байланысты оның тіршілікке қабілеттілігіне байланысты өте құнды - археологиялық деректерден гөрі бағалы – материал» деп жазады.

Еліміздің физикалық-географиялық жағдайларын бейнелейтін географиялық атаулардың бейнелену заңдылықтарына талдау жасап және географиялық атаулардың пайда болуы мен ғылыми қолданбалы ерекшеліктерін айқындап туризм саласында туристік ақпараты, дерек мәліметтер ретінде (өнім) тиімді пайдалану. Жалпы топонимдерді жасаушы және пайдаланушы - халық. Жалпы географиялық атаулар адам баласы мен туристер үшін қызмет етеді, олардың экономикалық және мәдени әлеуметтік талаптарын қанағаттандырып отырады, географиялық ұғымдарды нақты түсінуге көмектеседі [11, б.165]. Географиялық атаусыз халықтардың, елдердің, мемлекеттердің арасындағы байланыс мағынасыз болар еді. Топономист ғалымдардың алдында өте қиын міндет тұр: өйткені географиялық атаулар бұдан мыңдаған жылдар бұрын пайда болды ғой. Қазақ халқының атам заманнан орнығып, өмір сүріп жатқан жерінің аумағы қандай көлемді де кең екенін білеміз. Осы ата мекеніміздегі өзен, көл, тау, қырат секілді жер бедеріне меншіктелген атаулардың да мыңдап

салынатыны белгілі. Қазақстанда шамамен 2,7-3 млн шамасында әр түрлі географиялық атаулар бар және атаулардың әрқайсысының өзіндік ерекшелігі, қасиеті, тарихы бар.

Геожүйе топонимдерінен туристік өнімді әзірлеу, ұйымдастыру және іске асыру. Жер-су атауларының қойылуын ұлттық таным мен салт-дәстүрдің және елдегі саяси жағдайдың ықпалы мол болатыны белгілі. Негізгі міндет қазақы атауларды сақтап қалу, ғаламдасу кезінде ұлттық бейнені танытатындай ұлттық топонимдер жасау болып табылады.

Іскер саяхатшылардың саны өсуде, олардың көзқарастары мен тілектерін ескеру қажет, өйткені туризм қазіргі күнде өте динамикалық түрде дамуда. Сондықтанда, кез-келген туристік фирма туристік қызмет көрсету рыногінде болып жатқан барлық өзгерістерді тұрақты түрде бақылап отыруы керек. Жаңа турөнімді шығаруға және ұйымдастыруға кіріскен кезде тұтынушы мен кәсіпкер үшін келесі мәселелер өмірлік маңызды болып табылады: тұтынушылардың (туристердің) интеллект танымын, танымдық қызығушылығын дамыту. Интеллект танымын дамыту. Адам таным бойынша әрекеттің екі негізгі түрін жүзеге асырады:

- қоршаған дүниені өзге ұрпақтардың танымдық қызметінің нәтижелері арқылы таниды (кітаптар оқиды, білім алады, материалдық және рухани мәдениеттің барлық түрлерімен қауышады);

- қоршаған дүниені тікелей таниды (өзі немесе адамзат үшін бір жаңалық ашады).

Көп жағдайда туристік өнімді екі бағытта қарастырады – тар және кең мағынада:

1. Тар мағынада туристік өнім – бұл туристік индустрияның әрбір нақты секторының қызмет көрсетуі (қонақ үй, туроператордың, көлік кәсіпорынының және т.б. өнімі).

2. Кең мағынада туристік өнім – бұл туристік сапарды (турды) құрайтын немесе оған тікелей қатысы бар қызмет көрсету кешені. Туристің (жиһанкездің) көңілін аударатын және оны сапар шегуге тартатын табиғат ресурстары (ауа, су, күн, ландшафт және басқалары), тарихи, мәдениет, архитектуралық назар аударарлық орындар.

Туристік өнімнің құрылымы мен құрамы, қызмет көрсету пішініне (топтық немесе дербес), туризм түріне (рекреациялық, ғылыми – танымдық, ғылыми, діни, этникалық), қызмет көрсету сыныбына (люкс, бірінші, туристік, экономикалық), қызмет көрсету жиынтығына (негізгі және қосымша) тәуелді туристер қажетсінуіне сәйкестігі тұрғысында қалыптастырылады [2, б.98].

Жер-су атауларының қойылуында ұлттық таным мен салт-дәстүрдің және елдегі саяси жағдайдың ықпалы мол болатыны белгілі. Сондықтан болар, географиялық атаулардың (топонимдердің) шығу төркіні, олардың аталу себептері адамзат баласын ерте заманнан-ақ қызықтырып келеді. Бұл орайда қазақ даласының жер-су аттарының шығу тарихын зерттеу арқылы сол замандағы ұлтымыздың таным-түсінігін анықтай аламыз [8, б.35].

Туристік нысан - территориялық кеңістікте өзіндік-бір орны бар, ерекше туристік қасиеттерге ие (тарихи-мемориалдық, мәдени-эстетикалық, танымдық т.б.), туристердің әр түрлі мақсатпен уақытша болатын жерлер. Тарихи, табиғи және әлеуметтік-экономикалық туристік нысандарға тақырып бойынша саяхат орындауға болады.

1. Тарихи туристік нысандарға археологиялық орындар (көне қалалар қалдықтары), көне қалалар, көне мазарлар мен мешіттер, шіркеулер, храмдар, синогога, монастырлар т.б. тарихи ескерткіштер жатады. Мысалы, «Қазақстанның діни ескерткіштері», «Қазақстанның киелі жерлерінің топонимикасы».

2. Табиғи туристік нысандарға табиғаттың көрікті жерлері, табиғат ескерткіштері, ірі географиялық объектілер, ал әлеуметтік-экономикалық туристік объектілерге қазіргі заманғы сәулетті үйлер мен құрылыстар, музейлер, мемориалдық орындар, шаруашылықтың негізгі салаларына жататын, көрнекті кәсіпорындар қатысты. «Ұлытау өңірінің тарихи топонимикасы», «Қойнауы сырға толы- Қорғалжын өңірі», «Қазақстан сарқырамалар атаулары», және т.б.

А.Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институтының ономастика бөлімі, «Халық қазынасы» ғылыми-зерттеу институты, География институты, Тарихи-мәдени мұраны қорғау және пайдалану орталықтарының ұзақ жылдар бойы жүргізген жер-су атауларын ғылыми зерттеулердің арқасында Қазақстан Республикасы аумағында ауқымды халықтың тарихи мәдени маңызы бар үлкен рухани байлығы жиналып бүгінгі таңда туризм саласында туристік дерек қоры негізінде қолдануға болады.

Қазақстан аумағындағы геожүйе ерекшеліктерін анықтайтын топонимдерді туристік өнім тұрғысында зерттеудің жаңа бағыттарын тұжырымдауға өмір талабы қажеттілігінен туындайды. Кез келген елдің өткені мен бүгінінің сабақтастығы оның жер-су атаулары — топонимдері арқылы көрініс табады. Қазақ елінің де жер-су атаулары халықтың сан ғасырлық тарихынан сыр шертеді. **Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың:** «Бүгінгі күнді түсініп-түйсіну үшін де, болашақтың дидарын көзге елестету үшін де кешегі кезеңге көз жіберуіміз керек» деген сөзінде **терең мағына бар.**

Геожүйелер топонимдерінің бейнелену заңдылықтары мен табиғат жағдайларының өзіндік ерекшеліктерін байланысты бірнеше турөнімдік экскурсия ұйымдастыруға болады жергілікті жердің табиғат ерекшеліктеріне байланысты: «Туристке географиялық атаулар», «Туризм және топонимика», «Топонимика туристік нысанның зерттеу құралы», «Топонимикадағы туризмнің үлесі», «Туризм саласындағы географиялық топонимдер», «Су маршруттарының топонимикасы», «Тау туризміндегі топонимика», «Спелео туризмдегі топонимика», «Туристке қала атаулары».

Қазіргі аудио-видео техникалар мен транспорт түрлері жетілген заманда жер-су аттарын анықтау немесе жаңарту үшін, географиялық нысандарды көзбен көріп, қолмен ұстап барып, тиісті шешім шығаруға әбден болады. Турөнім дегеніміз туристерді қызықтыратын табиғи немесе антропогендік элементтердің жиынтығы.

Қазақстан Республикасының 2050 жылға дейінгі Стратегиялық даму Жоспарының, Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған Жолдауы, Қазақстанның индустриалды-инновациялық даму бағдарламасы, Қазақстанның 2011-2020 жылдарға дейінгі білімді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы, Мемлекеттік «Мәдени мұра» және Қазақстан Республикасында туризмді дамытудың Жүйелік Жоспарында көрсетілген маңызды қағидаларды туризм игілігіне айнылдыру мақсатында жүргізіледі. Яғни, қазақстандағы әлі ғылыми деңгейге көтерілмеген топонимияның (жер су атауларының) туристік өнім қыр сыры тереңде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Аяпбекова А.Е. Геожүйені құраушы топонимдер: Оқу құралы – Астана: «Тұран-Астана», 2011 – 119 б.
2. Аяпбекова А.Е. Топонимика: Монография– Астана: «Тұран-Астана», 2018 – 127 б.
3. Басик С. Н. Общая топонимика. Минск, БГУ, 2016. -200с.
4. United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names, Report of the Conference //United Nations publication. – Geneva, 1967. - Vol. 1. - P. 6-8.
5. «Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасының кітап сериялары Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың бастамасы бойынша шығарылған. Астана 2008ж.
6. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Туған жер» бағдарламасы. «Егемен Қазақстан» 12.04.2017ж.
7. Сейдімбеков А. Күңгір-күңгір күмбездер. – Алматы, 1981. -240 б.
8. Мурзаев Э.М. Очерки топонимики. – М.: Мысль 1974. - 287 с.
9. Поспелов Е.М. Туристу о географических названиях. Издательство "Профиздат", Москва, 1998.-124

10. Елбасы Н.Ә. Назарбаев Болашаққа бағдар: рухани жаңғырту» (ақпараттық-түсіндірмелі материал) – Астана 2017, - 56 б.

11. Жучкевич В. А. Краткий топонимический словарь Белоруссии. - Минск: Изд-во БГУ, 1974. 448 с.

Физика сабағында оқушылардың іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру

Балажигитова Нуртилеу Курманалиевна, физика мәнінің мұғалімі
Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі

Қай елде, қай халықта болсын прогреске бастайтын жол-білім жолы. Егемендік алған Қазақстанның болашағы жастарға байланысты. Қазіргі кезде ғылым мен техниканың дамып өркендеуіне байланысты дарынды жастар тәрбиелеп шығару ұстаздар қауымына үлкен сын болуда.

Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелер міндет ауыр. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің кәсіби шебері болуы емес, тарихи танымдық, педагогикалық-психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың қазіргі жаңа технологиясын шебер меңгерген кезде ғана білігі мен білімі жоғары, жетекші тұлға ретінде ұлағатты саналады деп ойлаймын.

Бүгінгі күн талабы жалпы білім беру жүйесіне, оны оқыту әдістеріне үлкен міндеттер жүктеп отыр. Ұстазға ұлы жүрек керек демекші, мұғалім мамандығын тандап алған әрбір ұстаз нағыз ұстаз атануы үшін парасат пайымы биік, жүрегі ұлы, жаны таза болуы шарт.

Дарынды білімді жастар ғана егемендігіміздің ертеңін баянды етіп, қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуына үлес қоса алады. Сондықтан жоғары мектептегі оқу процессі оқытушының беретін білімін, одан ары өз бетінше белсенді, нысаналы танымдық іс-әрекеті нәтижесінде игеруді талап етеді. Болашақ физика мұғалімі физиканы оқытудың жалпы заңдылықтарын, мақсаттары мен мазмұндарын, әдіс-тәсілдерін, әдістемелік зерттеулерді, оқытудың техникалық және көрнекі құралдарын оқу процессінде пайдалану әдістерін, психология, педагогика ғылымдары мен озық тәжірибе жетістіктерін мектеп практикасында батыл енгізу тәсілдерін игеруі тиіс. Өйткені физикалық тәжірибелер ғылымның ерекшелігіне сәйкес білім негізі болып табылады.

Физика- тәжірибелік ғылым. Оның барлық заңдары мен құбылыстарының негіздері тәжірибеде жатыр. Қандай да болмасын физика ғылымы бойынша ашылған теориялық жаңалықтар, әртүрлі пайымдаулар тәжірибе жүзінде дәлелденбесе олардың ғылыми-техникалық прогресс үшін ешқандай мән-мағынасы болмайды. Сондықтан мектептерде физиканы оқыту әртүрлі тәжірибені кеңінен қолдану арқылы жүзеге асырылуы керек. Мұғалімдердің физикадан теориялық білімдерінің терең болуымен қатар, практикалық іскерліктерде тиісті деңгейде болуы қажет.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын, пәнге деген сүйіспеншілігін арттыру үшін мұғалім төмендегідей міндеттерді жүзеге асыруы тиіс:

- Оқушы белсенділігін арттыру, қойылған проблемалық сұрақтың шешімін табу;
- Оқу еңбегін түрлендіріп ұйымдастыру және өткізу;

- Шамадан тыс оңай, шамадан тыс күрделі материал қызығушылық туғызбайды, тақырып қиын болғанымен оқушы оны қызыға меңгере алатындай оқыту әдісін таба білу;

- Оқу материалының түсініктілігі, мұғалімнің сабақты түсіндірудегі сөйлеу мәнері оқушылардың пәнге қызығушылықтарын арттырады;

Оқушы бойында пәнге деген қызығушылықтың қалыптасуы үшін мұғалімнің өзі пәнді жетік білуі тиіс, өзінің пәнге деген сүйіспеншілігін тәрбие құралы ретінде пайдалана отырып, қоршаған ортаны жаратылысты танудағы физиканың шексіз көп мүмкіндігін, рөлін ашып көрсету керек.

Сондықтан, оқу процесі кезінде оқушылардың тәжірибелік іскерлігі мен дағдыларын қалыптастыру мүмкіндігін лабораториялық сабақтарды өткізу барысында байқауға болады. Физика пәні бойынша лабораториялық сабақ барысында арнайы эксперименттік дағдыларды қалыптастыру біртіндеп жүзеге асады.

Лабораториялық жұмыстар оқушыларға қажетті теория біліміне негізделген анықтамалар мен заңдылықтарды тұжырымдап айтуға мүмкіндік туады. Сондықтан лабораториялық сабақтарға дайындық барысында және оны өткізу процесінде оқытушы оқушының жұмыс істеу іскерлігін дамыту үшін, оқытылатын материалдардың негізгілерін атап көрсетіп, түсініксіз жерлерін айқындап жете түсіндіріп отыруы керек. Лабораториялық сабақты берілген теориялық материалдан кейін өткізуге болады. Сабақтардың мұндай бірізділігі дағдылар мен іскерліктің қалыптасуына өте қолайлы. Лабораториялық сабақтарда теориялық материал жүйеленеді және бекітіледі. Яғни теориялық білім нақты жағдайларда қолданылады. Сонымен бірге өлшеуіш приборлардың көмегімен өлшеу әдістемесі бойынша жаңа практикалық іскерліктер мен дағдылар қалыптасады. Лабораториялық сабақтардың басты ерекшелігі орындалатын жұмыстың дербестілігі.

Лабораториялық сабақтарда әр оқушы өз бетінше лабораториялық жұмысқа арналған әдістемелік нұсқауды басшылыққа ала отырып, барлық қажетті іс-әрекеттерді орындайды, осының нәтижесінде сабақтан сабаққа дағдыға айнала бастайтын қажетті эксперименттік іскерлік өсе түседі.

Кейбір жеткілікті түрде қалыптаспаған іскерліктерді бір топқа жинауға болады. Оларға: жұмысты жоспарлау, өлшемдердің жаңа әдістемесін меңгеру, электрлік схемалардың ақауларын іздеу, эксперименттік жұмыстарды талдау, бағалау және қорытындылау жатады. Осы айтылғандардан төмендегідей ойлар туындайды: лабораториялық жұмыстар өткізу барысында бірқатар оқушылардың эксперименттік іскерлік пен дағдылары жеткілікті деңгейде қалыптасады.

Оқушылардың зертханалық жұмыстар бойынша сынақ кезінде алған қорытынды бағалары эксперименттік іскерлік пен дағдылардың қалыптасуының жалпы көрсеткіші деп есептеуге болады.

Осы көрсетілген зерттеулер қорытындысы төмендегідей жаңа міндеттермен айқындалады:

- оқушылардың эксперименттік іскерлік пен дағдылардың деңгейін арттыру;

- лабораториялық жұмыстарды орындау кезіндегі оқушыларда туындайтын қиыншылықтарды жеңу тәсілдерін табу;

- оқушылардың шығармашылық ойлау деңгейін арттыру.

Қорыта келгенде, оқушылардың біріншіден, теориялық тұрғыдан алынған білімдері біршама шыңдалып тереңдей түседі; екіншіден, олар приборлармен жұмыс істеудің тәсілдерін жете меңгереді; үшіншіден, эксперименттер жасау арқылы өз бетінше дербес жұмыс істей отырып, теориялық білімдерін бұрынғыдан да арттыра түседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1.Бәйтеуұлы А.М Мұғалім-адамтанушы мамандық.// Қаз. Мектеп,2000ж.

2. Нығметов Г. Физиканы оқытуда оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыру. // Физика 2004ж.

3. Құрманали Ж.Ш. Болашақ мұғалімге озық тәжірибе. // Бастауыш мектеп, 1991ж.

«Деятельность кружков Дома детского творчества в рамках реализации программы «Рухани жаңғыру»

Бабулова Жанна Беккожаевна, заместитель директора по УВР
ГУ «Дом детского творчества» отдела образования акимата
Костанайского района

Балдаева Гульшат Кенжехановна,
педагог дополнительного образования ГУ «Дом детского творчества»
учитель технологии ГУ «Средняя школа им.Кадыра Каримова»

Образование в Казахстане - непрерывный процесс воспитания и обучения, осуществляемый в целях нравственного, интеллектуального, культурного, физического развития и формирования профессиональной компетентности. Одной из составляющих образования является система дополнительного образования. Что же понимается под термином дополнительное образование? Согласно Закону «Об образовании» РК, дополнительное образование – это процесс воспитания и обучения, осуществляемый с целью всестороннего удовлетворения образовательных потребностей граждан.

Дополнительное образование не является простым приложением к системе общего и профессионального образования, а представляет собой особую образовательную сферу с ориентацией на всестороннее развитие ребёнка; оно многообразно, разно направленно, наиболее вариативно. Дополнительное образование детей — необходимое звено в воспитании многогранности, в образовании, в ранней профессиональной ориентации.

Обладая открытостью, мобильностью и гибкостью, система дополнительного образования детей способна быстро и точно реагировать на «вызовы времени» в интересах ребёнка, его семьи, общества, государства

Балдаева Г.К. педагог дополнительного образования
Исмагулова К.С. директор ГУ «Дом детского творчества»
Ердаулетова Г.Б. методист ГУ «Отдел образования» акимата
Костанайского района

элементы», «Сықырлы ою өрнектер» и др. педагоги с воспитанниками создают предметы быта и культуры в новом представлении самых актуальных и красивых техник. Среди конкурсных работ, представлявших Костанайскую область на республиканском конкурсе декоративно-прикладного искусства «Алтын қазына», были сундук в технике пейп-арт, казахские национальные музыкальные инструменты в технике газетоплетение, огромный триптих с изображением прошлого, настоящего и будущего Казахстана в смешанной технике и т.д.

Одним из ключевых приоритетов своей идеологии наше государство видит в воспитании граждан и подрастающего поколения в духе патриотизма, любви к своей земле, преданности своему аулу, своей малой Родине. И поэтому очень своевременно Елбасы Н.А.Назарбаев предложил программную статью «Рухани жаңғыру», реализация которой позволит казахстанцам осознать свою причастность и ответственность за судьбу своей страны. Ежегодная целенаправленная работа в рамках исполнения данной программы позволит достигнуть желаемых результатов.

В рамках исполнения плана по реализации программы модернизации общественного сознания в Доме детского творчества акимата Костанайского района все мероприятия и выставки, проводимые среди воспитанников и педагогов, направлены на реализацию целей «Рухани жаңғыру».

Так, в марте 2018 года среди воспитанников Дома детского творчества был проведен конкурса «Сокровища этно-уголка», где представлены работы в 5 номинациях: казахская национальная юрта, национальные украшения, национальная одежда, головные уборы, предметы быта казахского народа.

А в конкурсе, приуроченном к празднованию 20-летия Астаны, принимали участие объемные картины-панно воспитанников кружков. По итогам данного конкурса была организована выставка из 71 объемной работы и 18 картин в формате А3.

Выставки творческих работ (поделки, макеты, картины) являются своеобразным отчетом проводимой сти педагогов всех направлений и являются неотъемлемой

стью многих мероприятий районного и областного масштабов.

Жаныл Смаиловна, Ажар Касымхановна, Замзагуль Кайратовна
педагоги ГУ «Дом детского творчества»

Совместной деятельностью педагогов декоративно-прикладного направления Дома детского творчества (Балдаевой Г.К., Базауэр И.И., Бекмухамбетовой С.Т., Будзевич О.К., Вашкевич Е.В., Выскребенцевой К.А., Горгуленко Р.И., Дусекеевой Ж.Б., Елимбаевой А.К., Жамалединовой С.М., Малой Н.М., Масановой Г.О., Мыржакимовой А.Б., Нурмаганбетовой А.Т., Нурмаганбетовой А.Ш., Оспановой Л.Т., Панфиловой Т.С., Такеновой А.Б., Тюлюппаевой Г.Т., Шаловой Г.Б.) стала

композиция «Карта Казахстана», в ходе создания которой каждый педагог представил макет достопримечательности одного из городов Казахстана. Все макеты заняли свои почетные места на яркой объемной карте, созданной в технике кинусайга.

Ежегодно увеличивается количество кружков спортивно-интеллектуального направления, в рамках которых все более популярными становятся казахские национальные игры: тоғызқұмалақ, асық и др. Турниры между воспитанниками кружков данного направления привлекают ребят не только к самой игре, но и к изучению истории появления национальных игр и их особенностей, развивают логику и мышление воспитанников.

В ходе реализации программы «Рухани жаңғыру» активно ведется работа по увеличению кружков военно-патриотического направления. Деятельность военно-патриотических клубов: «ВПК «Қыран» (отделение Заречной школы-лицея), «ВПК «Олимп» (отделение Владимирской средней школы), «ВПК «Жігер» в рамках кружковой работы Дома детского творчества воспитанники приобретают нравственные, морально-психологические и физические качества, а также любовь к родному краю, специальные профессиональные знания и умения, необходимые будущему защитнику Отечества, гражданину, патриоту.

Бекмухамбетова С.Т., Дусекеева Ж.Б., Асилова К.В
педагоги дополнительного образования
ГУ «Дом детского творчества»

Ежегодная целенаправленная работа в рамках исполнения программы «Рухани жаңғыру» позволит подрастающему поколению под чутким руководством педагогов дополнительного образования через обновление и новые идеи сохранить и преумножить культурное наследие казахского народа.

Инклюзивное образование в общеобразовательной школе. Основные проблемы и возможные пути их решения

Берикбаева Гульмира Асетовна, учитель-логопед
ГУ «Средняя школа №8 отдела образования акимата города Костаная»

Аннотация

На современном этапе проблема инклюзивного образования актуальна в Казахстане. Эта проблема требует к себе повышенного внимания, поскольку количество детей с врожденными и приобретенными заболеваниями с каждым годом растет. Детям с особыми образовательными потребностями (ООП) открыта дорога в общеобразовательную школу. Инклюзивная политика в Казахстане еще не совершенна и поэтому существует ряд проблем, которые стоит учитывать. Данная статья отражает основные проблемы инклюзивного образования в общеобразовательной системе обучения.

Инклюзивное образование – это образовательный процесс, направленный на устранение барьеров и включение всех лиц с особыми образовательными потребностями в общеобразовательный процесс и их социальную адаптацию с целью обеспечения равного доступа к качественному образованию.

Выделяются следующие категории детей, относящихся к получению инклюзивного образования: 1. Дети с (ООП), дети с ограниченными возможностями (ОВ) 2. Дети, имеющие трудности социальной адаптации в обществе (дети с девиантным поведением, из семей с низким социально-экономическим и социально- психологическим статусом) 3. Дети из семей мигрантов, оралманов, беженцев.

Цивилизованное общество не должно лишать их права получить образование, развить свои способности, талант и самое главное – среду общения с нормально развивающимися детьми. И теперь, согласно Закону Республики Казахстан «О социальной и медико-педагогической поддержке детей с ОВ» государство, реализуя цели инклюзивного образования, обеспечивает гражданам с ограниченными возможностями в развитии специальные условия для получения ими образования, коррекции нарушения развития и социальной адаптации на всех уровнях образования. Это означает, что родители вправе выбирать: будут ли их дети с ОВ учиться в специализированных закрытых интернатах или же учиться и развиваться в обычных общеобразовательных школах и воспитываться в детских дошкольных учреждениях.(с.7) Наблюдается тенденция роста количества детей с ОВ с диагнозом ЗПР (задержка психического развития). Хотя инклюзивное образование предполагает разработку учителями индивидуальной облегченной программы обучения таких детей, в которых учитываются особенности болезни ребенка, но все же из своего личного опыта коррекционной работы с детьми с диагнозом ЗПР хочу сказать, что мы – учителя и логопеды столкнулись с рядом проблем в работе с такими детьми:

-Дети с трудом идут на контакт с педагогом, а зачастую и вовсе не идут, педагогам приходится большое количество времени уделять тому, чтобы объяснить даже элементарные правила поведения.

-Трудности в овладении тем программным материалом в рамках обновленного содержания образования, который составляется учителем специально для детей с ОВ, в котором учитываются индивидуальные особенности ребенка, его возможности, а также главную роль имеет его диагноз.

-На уроках казахского, русского языков и литературного чтения надо учитывать нарушение устной и письменной речи учащихся, т.е. обращать особое внимание на уровень развития звуко-произносительной, лексико-грамматической стороны речи, связной речи. Так, например, при работе с детьми, имеющими диагноз F-83 Дисграфия (нарушение письма) смешанного типа, обусловленного ОНР 1-2 уровня или ЗПР учитель должен успевать работать одновременно со всем классом, при этом уделять внимание детям с (ООП), которые занимаются по индивидуальной программе.

-Дети с таким тяжелым диагнозом затрудняются писать под диктовку, допускают большое количество ошибок, у них развивается комплекс неполноценности. При таком диагнозе, как Дислексия, (нарушение чтения) дети, как правило, затрудняются в чтении текста и также возникает страх перед незнакомым текстом. У детей с диагнозом - заикание (логоневроз) (тоническое, клоническое и смешанное) развивается фобия речи, когда нужно ответить на вопрос учителя и, даже зная ответ, не удается произнести слово из – за судорожного состояния мышц речевого аппарата. Практика показывает, что такие дети, стесняясь своей болезни, своего бессилия перед реальностью диагноза, перед своими здоровыми сверстниками, в результате замыкаются и не идут на контакт ни с педагогом, ни с одноклассниками. При всем этом не забываем и о том, что количество учащихся в классах в общеобразовательной школе составляет 30 человек, что осложняет работу и индивидуальный подход к детям с (ООП)

Что же необходимо для успешного внедрения инклюзивного образования в общеобразовательной школе?

Остро стоит вопрос подготовки педагогических кадров, способных работать в новой системе. Ведь педагог должен уметь найти подход к каждому ученику, учитывать его психологические и индивидуальные особенности, учитывать особенности заболевания, а также характерные признаки того или иного заболевания у детей с ОВ.

Поэтому подбор педагогических кадров должен быть тщательным и основательным. Учителя должны проходить специальные курсы по обучению работы с детьми с ООП, где их будут обучать не только составлению индивидуальной программы обучения детей с ООП, но и специальной методике общения, с помощью которой педагог найдет подход к таким детям. Ведь именно педагоги должны будут помогать адаптироваться им в социуме, при условии, что этот социум принимает детей с ООП такими, какие они есть, и если это условие не выполняется, то ребенок получает психологическую травму. Таким образом, девиз: «Введи, но не навреди» станет главным правилом введения инклюзивного образования.

Для организации работы службы психолого-педагогического сопровождения в штате, в специальных общеобразовательных школах и организациях, реализующих инклюзивное образование, должны быть такие специалисты: логопед, дефектолог, психологи, спец. педагоги, мед.работники, инструктор ЛФК. Необходимо специально- техническое оснащение школ, подъемники, пандусы, поручни для детей с нарушением опорно-двигательного аппарата, для детей с нарушением слуха – установка в кабинетах специальных ФМ систем, приглушающих посторонние звуки, так как любой шум вызывает дополнительные помехи в восприятии материала. Дети с нарушенным слухом в процессе вливания в общеобразовательную среду испытывают очень большой психологический стресс. Дети с ООП, обучающиеся в инклюзивных классах, в штате которых отсутствуют специалисты (логопед, специальный психолог, специальный педагог и др.) должны получать коррекционно- педагогическую поддержку в кабинетах психолого-педагогической коррекции и реабилитационных центрах. (2 с.31) Таким образом, для успешного внедрения инклюзивного образования необходимо:

- Обеспечение доступности инклюзивного образования (транспорт, жилищные условия, близость расположения образовательного учреждения.

- Отсутствие нормативно-бюрократических препятствий, связанных с инклюзивным образованием.
- Минимальная наполняемость класса, в котором обучаются дети с ООП
- Специально оснащенные кабинеты, с новейшими устройствами для слабослышащих и слабослышащих детей.
- Создать условия для безбарьерного доступа и передвижения по школе детей с нарушением опорно-двигательного аппарата.
- Отмена жесткого требования государственного стандарта в рамках обновленного содержания образования.
- Введение широкой варьированной системы оценивания достижения учащихся, который позволит включить в общий поток детей с различными отставаниями от нормы развития в интеллекте.
- Введение специализированных курсов для обучения педагогов работе с учащимися с ООП
- Создание нормативно-правовой базы, обучающих материалов, подготовка преподавательского состава с изучением зарубежного опыта внедрения инклюзивного образования.

Список литературы

1. Интернет ссылка: РИА Новости
<http://ria.ru/spravka/20120903/741880407.html#izz2QVPZLEbE>
2. Есиргепова В.Ж. Статья «Инклюзивное образование в Казахстане: состояние, перспективы» (с.7)
3. Кузгибекова Г.М. Статья «Инклюзивное образование: реальный опыт, проблемы, перспективы» (2.с.31)

Формы и виды предпринимательства в зависимости от собственности

Джанмулдаева Л.Н., докторант
Университет «Туран - Астана»

Түйін: Кәсіпкерлік (бизнес) адамдар арасындағы іскерлік қарым-қатынасты және нақты айтқанда, тараптар арасындағы іскерлік қатынастарды сипаттайды. Кейбір кәсіппен айналысатын адам - бұл іскери адам, кәсіпкер. Іс бойынша бұл адам жасай алатын барлық нәрсеге қатысты емес, оның экономикалық қызметіне байланысты.

Summary: Entrepreneurship (business) characterizes business relations between people, and more specifically, between the parties to the case. A person who is engaged in some business is a business person, a businessman. Under the case is not meant every thing that a person can do, and his economic activities.

История предпринимательства начинается уже со средних веков. Уже в то время купцы, торговцы, ремесленники представляли собой начинающих предпринимателей.

История развития предпринимательства является одновременно историей развития отношений обмена, общественного разделения труда и в целом рыночных отношений. Все эти проблемы неразрывно связаны, более того, одна становится условием развития другой, развитие одной означает развитие других.

Предпринимательство (бизнес) характеризует деловые отношения между людьми, а конкретнее, между участниками дела. Человек, который занимается каким-то делом, является деловым человеком, бизнесменом. Под делом понимается не всякое дело, чем может заниматься человек, а его экономическая деятельность.

Становление малого бизнеса в Республике с первых дней экономических реформ является одним из приоритетов экономической политики государства. Предпринимательский класс выступает неотъемлемым атрибутом рыночной экономики, самостоятельным субъектом экономических отношений. Большая часть предпринимателей относится к так называемому среднему классу, который обеспечивает устойчивость не только экономики государства, базирующейся на рыночной системе хозяйствования, но и оказывает влияние на политические процессы в обществе, не допуская отхода от либеральных и рыночных ценностей.

В Казахстане переход к рынку произошел спонтанно, без подготовки.

В той сложной и критической обстановке, имевших место в начале 90-х годов в Казахстане, когда остановились крупные предприятия, и сотни тысяч людей потеряли работу, естественным решением руководства страны было введение либерализации цен. Сейчас, по истечении более 15 лет суверенного Казахстана, развитие экономики и вместе с ней развитие малого предпринимательства можно разделить на 4 этапа, каждый из которых имеет свои отличительные особенности.

Первый этап - либерализация цен (1991-1992 гг.). Первые субъекты рыночной экономики - малые предприятия - появились в период либерализации в сфере торговли и услуг, то есть там, где был быстрый оборот денег. Крупные предприятия сразу обзавелись многочисленными малыми предприятиями по сбыту своей продукции, ремонту, обслуживанию основных и вспомогательных производств. Создание «красными» директорами при крупных производствах кооперативов и малых предприятий по снабжению и реализации продукции, а также искусственное раздробление предприятий под новым модным словом «сегментирование» привело к перераспределению прибыли крупных предприятий и бывшей всенародной собственности в интересах отдельных групп и лиц. Тогда эти «серые» схемы были началом возникновения казахстанской «теневой» экономики. В Республике в этот период было создано и действовало 34,5 тысяч субъектов малого предпринимательства. Именно в конце 1992 года прошел первый Форум предпринимателей Казахстана, в котором принял участие президент Республики Казахстан и правительство РК. На этом Форуме впервые в истории СНГ была определена первая программа развития предпринимательства в республике Казахстан.

Второй этап — жесткая монетарная и реструкционная фискальная политика государства (1993-1995 гг.). На этом этапе для достижения макроэкономической стабилизации в стране упразднялись налоговые льготы, стимулирующие производственную деятельность. Упразднение налоговых льгот, направленных на стимулирование производственной деятельности и развитие малого предпринимательства, в 1994 году имело негативные последствия. Резко сократилась численность работающих в производственной сфере кооперативов, ТОО и малых предприятий. Из-за малодоступности кредитных и нехватки собственных средств и высокой инфляции произошел отток основной части субъектов предпринимательства из производственной сферы в сферу торгово-посреднической и коммерческой деятельности. Ужесточение налогового пресса привело к ситуации, когда заниматься производственной деятельностью стало невыгодным и бесперспективным. Особый интерес в условиях постсоветского периода, а именно, дефицита товаров на рынках, с точки зрения, быстрой оборачиваемости вложенных средств, стал представлять для предпринимателей так называемый «челночный» бизнес. Это был период пышного расцвета «челночного» бизнеса в торговле, свирепствующей гиперинфляции, перераспределения бюджетных и кредитных денежных средств в пользу очень узкого круга лиц имеющих доступ к этим ресурсам. Инфляция и валютные операции — махинации в банковской и тесно связанной с ней торгово-

посреднической деятельностью - на тот момент оказались наиболее прибыльными, в отличие умирающему реальному производственному сектору экономики республики. Продавать деньги по схеме «нал-безнал-нал», с «шапками и откатами», взять доллар в кредит по 4 тенге, а через год вернуть его по 70 тенге, получив сверхприбыль или вообще не вернуть, стало выгодней, чем что-то производить. (Большинство кредитов того времени так и не было возвращено). Именно в этот период появились первые ростки так называемой национальной олигархии в только начавшемся непомерно разрастаться финансово-кредитном и банковском секторе экономики.

В этот период ослабленное предпринимательство не могло сдерживать рост безработицы.

Третий этап - бум малой приватизации (1996-1997 гг.). В конце 1996 и в начале 1997 годов в стране произошла некоторая макроэкономическая стабилизация.

Частично и с опозданием прошла приватизация наиболее социально-ориентированных предприятий, лишенных централизованного управления, в связи с ликвидацией бывших республиканских министерств.

Адресная приватизация была особенно актуальна в сфере мелкотоварного производства, бытового обслуживания, общественного питания и торговли. Было бы логичным начинать адресную приватизацию, которая предполагала бы передачу объектов вышеперечисленных отраслей в них работающим коллективам по остаточной стоимости, либо в доверительное управление на конкурсной основе. В таком случае, был бы и сохранен технический и трудовой потенциал, а предприятия, не прекращая работы, имели бы возможность технического перевооружения и плавного входа в рынок.

Предприятия этих отраслей, лишившись централизованного управления в форме трестов, управлений торговли и общественного питания районного и городского уровня, явились бы основой формирования малого бизнеса в стране. К сожалению, адресная приватизация была проведена с опозданием, и существующая инфраструктура вышеперечисленных отраслей была уже практически уничтожена. При воссоздании данной инфраструктуры теперь требуется освоение новых площадей, полное обновление оборудования и основных средств, подготовка новых кадров, ибо старые квалифицированные кадры уже потеряны и дисквалифицировались. Таким образом, был упущен важный сектор экономики, ориентированный на социальное обслуживание населения. Но, как ни странно, после сокращения многих отраслевых министерств в 1988-1990 годах именно эти отрасли, лишившись централизованного управления и мелочной опеки со стороны государства, стали развиваться наиболее динамично и вовлекать в работу наибольшее количество населения. Это явилось еще одним доказательством того, что рынок малого бизнеса является саморегулируемым и наиболее подверженным рыночной конъюнктуре, основанной на спросе и предложениях. Примерами адресной продажи предприятий являются кондитерская фабрика «Рахат», «Бахус», «Алматы Крем» и др.

Четвертый этап - период качественного развития экономики республики (1998-2001гг.), сопровождавшегося ростом промышленного производства, объемов валового внутреннего продукта, стабильным развитием финансово-кредитной сферы республики. В соответствии с этой программой, основными источниками финансирования проектов малого предпринимательства являются Государственный фонд содействия занятости, банки второго уровня, средства местных бюджетов, а также средства кредитных линий Азиатского Банка Развития и Европейского Банка Реконструкции и Развития. В отдельных регионах для заинтересованного кредитования субъектов малого бизнеса коммерческими банками были созданы ликвидные залоговые фонды из коммунальной собственности. Такие фонды действуют в Алматы, Астане и областях Восточно-Казахстанской, Актюбинском, Кызылординской, Мангистауской, Павлодарской, Северо-Казахстанской. За счет этих фондов были профинансированы десятки проектов в сфере малого бизнеса.

Предпринимательство как особая форма экономической активности может осуществляться как в государственном, так и в частном секторе экономики. В соответствии с этим различают:

- а) предпринимательство государственное;
- б) предпринимательство частное.

Государственное предпринимательство есть форма осуществления экономической активности от имени предприятия, учрежденного: а) государственными органами управления, которые уполномочены управлять государственным имуществом (государственное предприятие), или б) органами местного самоуправления. Важной характеристикой таких предприятий выступает то обстоятельство, что они отвечают по своим обязательствам только имуществом, находящимся в их собственности.

Частное предпринимательство есть форма осуществления экономической активности от имени предприятия или предпринимателя (если такая деятельность осуществляется без найма рабочей силы, в форме индивидуальной трудовой деятельности).

Конечно, каждый из этих видов - государственное и частное предпринимательство - имеет свои отличительные признаки, но основные принципы их осуществления во многом совпадают. И в том и в другом случае осуществление такой деятельности предполагает инициативность, ответственность, инновационный подход, стремление к максимизации прибыли. Схожей является и типология обоих видов предпринимательства.

Предпринимательство как форма инициативной деятельности, направленной на извлечение прибыли (предпринимательского дохода), предполагает:

1) осуществление непосредственных производственных функций, т.е. производство товара (продукта) или оказание услуги (например, машиностроительная фирма, туристская компания, конструкторское бюро);

2) осуществление посреднических функций, т.е. оказание услуг, связанных с продвижением товара на рынок и его передачей в надлежащем (общественно приемлемом) виде от непосредственного производителя такого товара его потребителю.

Общественное понимание проблемы сводится к тому, что, с одной стороны, приоритетное значение имеет первый тип предпринимательской деятельности, поскольку общественное богатство (как обобщенный итог уровня и качества жизни каждого члена общества) зависит от состояния дел именно в сфере материального производства, научно-технических и сервисных услуг. С другой стороны, такое общественное отношение к этому типу предпринимательства на практике не носит действительно приоритетного характера - общество способствует развитию и второго типа предпринимательской деятельности, т.е. посредничества. Почему? Прежде всего потому, что уровень и качество жизни, удобство и комфорт каждого члена общества в немалой степени зависят от уровня развития в обществе посреднической сферы (удобная для покупателя организация торговли, реклама, доставка товаров на дом, заказ товара по почте, телефону и т.д.); то же самое относится и к потребителям товаров производственного назначения.

Но такое общественное восприятие посреднической деятельности не является единственной и основной причиной. Главное заключается в другом - посредническая предпринимательская деятельность, ее наличие и усложнение до разумных пределов ведет:

1) к увеличению производительности труда непосредственных производителей товаров на основе углубления специализации;

2) к ускорению темпов оборачиваемости (кругооборота) капитала;

3) к насыщению товарных рынков до объективно требуемых размеров и функционированию непосредственных товаропроизводителей в соответствии с интересами конечных потребителей.

В зависимости от содержания предпринимательской деятельности и ее связи с основными стадиями воспроизводственного процесса различают разные виды предпринимательства: производственное, коммерческое, финансовое, посредническое, страховое. Предпринимательство называется производственным, если сам предприниматель непосредственным образом, используя в качестве факторов орудия и предметы труда, производит продукцию, товары, услуги, работы, информацию, духовные ценности для последующей продажи потребителям, покупателям, торговым организациям. Таким образом функция производства в этом виде предпринимательства - основная, определяющая.

Предпринимательство в сфере непосредственного производства товаров может, таким образом, ориентироваться на производство и поставку на рынок традиционных или инновационных товаров. Практика предпринимательской деятельности в любой ее форме включает в себя инновационный процесс. Приводимое выше деление типов предпринимательской деятельности основывается на убеждении, что производство и поставка на рынок традиционных товаров осуществляется также с использованием каких-то новых методов или приемов, связанных с организацией производства, техническими элементами производства или изменениями качественных характеристик производимого товара.

В коммерческом предпринимательстве предприниматель выступает в роли коммерсанта, торговца, продавая готовые товары, приобретенные им у других лиц, потребителю, покупателю. В таком предпринимательстве прибыль образуется путем продажи товара по цене, превышающей цену приобретения. Отметим, что если товар приобретается на законных основаниях, то торгово-коммерческое предпринимательство не следует называть спекуляцией и на этом основании осуждать. Только когда наблюдается противозаконная, с нарушением правил торговли перепродажа, можно говорить о запретной, преступной спекуляции.

Финансовое предпринимательство есть особая форма коммерческого предпринимательства, в котором в качестве предмета купли-продажи выступают деньги и ценные бумаги, продаваемые предпринимателем покупателю или предоставляемые ему в кредит.

Посредничеством называют предпринимательство, в котором предприниматель сам не производит и не продает товар, а выступает в роли посредника, связующего звена в процессе товарного обмена, в товарно-денежных операциях. Главная задача и предмет предпринимательской деятельности посредника - соединить две заинтересованные во взаимной сделке стороны. Так что есть основания утверждать, что посредничество состоит в оказании услуг каждой из этих сторон. За оказание подобных услуг предприниматель получает доход, прибыль.

Лица (юридические или физические), представляющие интересы производителя или потребителя (а часто и действующие от их имени), но сами не являющиеся таковыми, называются посредниками.

Предпринимательская активность в сфере посредничества позволяет совместить в самые сжатые сроки экономические интересы производителя и потребителя. Посредничество, с точки зрения производителя, повышает степень эффективности работы последнего, поскольку дает возможность сосредоточить свою активность только на самом производстве, передавая посреднику функции по продвижению товара к потребителю. Кроме того, включение посредника в отношения между производителем и потребителем существенно сокращает срок оборачиваемости капитала, а значит, повышает прибыльность производства.

Страховое предпринимательство заключается в том, что предприниматель гарантирует страхователю имущества, ценности, жизни за определенную плату компенсацию возможного ущерба в результате непредвиденного бедствия. Страхование имущества, здоровья, жизни есть особая форма финансово-кредитного предпринимательства, заключающаяся в то что предприниматель получает страховой взнос, выплачивая страховку только при опреде-

ленных обстоятельствах. Так как вероятность возникновения таких обстоятельств невелика, то оставшаяся часть взносов образует предпринимательский доход.

Проектная деятельность учащихся экономических специальностей

Павлова Татьяна Ивановна

Преподаватель, магистр экономических наук

НОУ «Западно-Казахстанский инженерно-технологический колледж»

Аннотация

Метод проектов является одним из подходов в обучении усиливающий эффект образовательный программ и способствующий формированию у учащихся навыков самостоятельной и творческой работы. Для учащихся экономических специальностей метод проектов реализуется в обучении бизнес-планированию и составлению полноценного бизнес-плана.

Ни для кого не секрет, что в наше время конкурентоспособность человека на рынке труда во многом зависит от его способности овладевать новыми технологиями, адаптироваться к изменяющимся условиям труда. Поэтому актуальной задачей педагогической науки является формирование самостоятельной личности способной к саморазвитию, свободному определению себя в профессии и в обществе. Приобретает наибольшее значение поиск новых подходов в обучении интегрирующих теоретические знания и практические навыки. Одним из таких подходов усиливающих развивающий эффект образовательных программ и способствующих целостному формированию личности учащегося является проектная деятельность.

Под методом проектов понимают совокупность учебно-познавательных приемов, которые позволяют учащимся приобретать знания и умения в процессе планирования и самостоятельного выполнения определенных практических заданий, базирующийся на комплексе изученных ранее дисциплин.

Проектная деятельность учащихся – совместная учебно-познавательная, творческая или игровая деятельность учащихся, имеющая общую цель, согласованные методы, способы деятельности, направленная на достижение общего результата деятельности, которая должна завершиться вполне реальным, практическим результатом, оформленным тем или иным образом.

Метод проектов по своей дидактической сущности нацелен на формирование способностей, обладая которыми, выпускник колледжа оказывается более приспособленным к жизни, умеющим адаптироваться к изменяющимся условиям, ориентироваться в разнообразных ситуациях, работать в различных коллективах, потому что проектная деятельность является культурной формой деятельности, в которой возможно формирование способности к осуществлению ответственного выбора.

Для учащихся экономических специальностей метод проектов реализуется в обучении бизнес-планированию и составлению полноценного бизнес-плана. Бизнес-план – это модель, которая направлена на решение целого ряда задач, это не просто бумага, а сложная экономическая и математическая модель. Бизнес-план становится необходимым атрибутом коммерческой деятельности современного предприятия. Бизнес-план необходим, чтобы получить кредит в банке, найти делового партнера, привлечь инвестора, а также необходим самому

предприятию для более рационального ведения хозяйственной деятельности и т.д. Его составление не дешевое удовольствие, не каждый начинающий предприниматель готов выложить за его составление 100-150 тысяч тенге. Поэтому умение учащимися составлять бизнес-план пригодится в их будущей трудовой деятельности или при организации собственного дела.

Составление проекта бизнес-плана опирается на практически весь комплекс экономических дисциплин изученных учащимися в колледже, это: маркетинг, менеджмент, банковское дело, экономика предприятия, финансы организаций, налоги и налогообложение, гражданское право, бухгалтерский учет, анализ финансово-хозяйственной деятельности.

Цели работы над проектом:

- научить самостоятельному достижению намеченной цели;
- научить предвидеть мини-проблемы, которые предстоит при этом решить;
- сформировать умение работать с информацией, находить источники, из которых ее можно почерпнуть;
- сформировать умения проводить исследования, передавать и презентовать полученные знания и опыт;
- сформировать навыки совместной работы и делового общения в группе.

Условно этапы работы над проектом бизнес-плана можно разделить на следующие стадии:

- предпроект;
- аналитический этап;
- этап обобщения;
- презентация полученных результатов.

По окончании занятий участники проектной группы получают задание: написать бизнес-план своего будущего проекта.

На стадии предпроекта:

- учащимся обрисовывается основная идея проекта (составление бизнес-плана),
- изучается содержание разделов бизнес-плана, его структура,
- рассматриваются готовые образцы бизнес-планов для более ясного представления результата проекта (изучается литература, привлекаются материалы интернета),
- перечисляются возможные темы проекта;
- выбирается собственная идея будущего бизнес-плана, определяется род хозяйственной деятельности (индивидуально, группами);
- производится обмен интересами, высказывание пожеланий, вопросов, обсуждение будущих идей.

Основная цель этапа планирования – получение общего представления о будущем направлении исследовательской работы.

Очень важно максимально предоставить инициативу учащимся, оставив себе роль консультанта и помощника. Именно на этом этапе определяются основные проблемы, относящиеся к проведению исследования: Как работать с книгами и журналами, интернетом? Как правильно оформлять текст?

Следует отметить, что основной задачей аналитического этапа являются самостоятельное проведение учащимися исследования, самостоятельное получение и анализ информации. Преподаватель при этом следит за ходом исследования, его соответствием цели и задачам проекта, оказывает группам необходимую помощь, не допуская пассивности отдельных участников. В его задачу также входят корректировка деятельности отдельных участников и помощь в обобщении промежуточных результатов для подведения итогов в конце этапа.

При составлении бизнес-плана принято придерживаться следующей структуры:

1. Титульный лист.
2. Обзорный раздел (резюме)
3. Описание предприятия
4. Описание продукции (услуг)
5. Маркетинговый план
6. Производственный план (организационный план)
7. Финансовый план

Этап обобщения: систематизация, структурирование полученной информации и интеграция полученных знаний; построение общей логической схемы выводов для подведения итогов в виде готового бизнес-плана, презентаций.

Критерии оценки проектной деятельности:

- осознанность в определении проблемы, выборе темы проекта, практической направленности, значимости выполняемой работы.
- аргументированность предлагаемых решений, подходов и выводов. выполнение принятых этапов проектирования, самостоятельность, законченность.
- уровень творчества, оригинальность материального воплощения и представления проекта.
- объём и глубина знаний по теме, эрудиция.
- качество оформления.

Таким образом, метод проектов основывается на принципе «обучения посредством деятельности», рассматривая ее как вид созидательной работы, в которой учащийся выступает активным участником. В основе него лежит не информационный подход, ориентированный на развитие памяти, а деятельностный, нацеленный на формирование комплекса мыслительных способностей, необходимых для исследовательской деятельности. Этот вид работы носит наиболее творческий характер и позволяет учащемуся продемонстрировать не только свои знания, но и проявить аналитические способности.

Образовательный потенциал проектной деятельности заключается в возможности: повышение мотивации в получении дополнительных знаний; изучения методов научного познания (выдвинуть и обосновать замысел, самостоятельно поставить и сформулировать задачу проекта, найти метод анализа ситуации); рефлексии и интерпретации результатов.

Работа над проектом способствует воспитанию у учащихся: значимых общечеловеческих ценностей (социальное партнерство, толерантность, диалог); чувство ответственности, самодисциплины; способности к методической работе и самоорганизации.

Сущность и ценность образовательных проектов состоят в том, чтобы научить учащихся проектировать собственную траекторию движения при решении того или иного вопроса.

Список использованной литературы:

1. Приказчикова Д.Н. Методические указания «Составление бизнес-плана». ГАОУ СПО «Калужский колледж информационных технологий и управления» - г. Калуга, 2012г.
2. Михайлов А.Л. Пути повышения качества образования через использование инновационных технологий URL: <http://www.pandia.ru>

Шығармашылық мүйісі/Уголок творчества

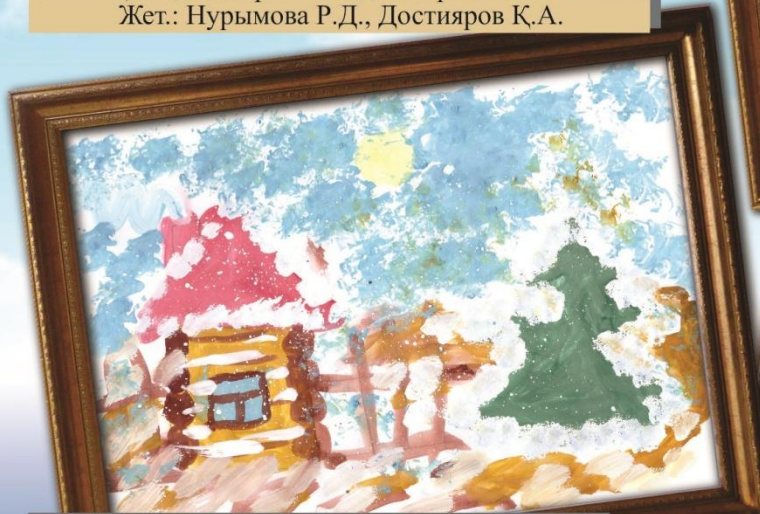
Айдар Нұрөмір Қанатұлы
Қызылорда обл., Шиелі ауд.,
№241 Қ. Әбдікадыров атындағы орта мектебі КММ
Жет.: Нурымова Р.Д., Достияров Қ.А.

Азаров Роман Михайлович
КГКП ясли-сад № 10 «Сказка» г.Экибастуз
Рук.: Умурзакова Ольга Владимировна

Дәулетбай Айзере Дәуренқызы
Шымкент қаласының білім басқармасының
№49 «Жасұлан» бөбекжай-бақшасы» МКҚК
Жет.: Мұратхан Әлия Омарханқызы

Сайранбек Аделя Қайратқызы
«Павлодар қаласының №28 сәбилер бақшасы»
Жет.: Жансултанова Муслима Амангельдиновна

Ылым Әмина Русланқызы
Жаңаөзен қаласының
№18 "Мереке" балабақшасы
Жет.: Азилбаева Айнагүл Аманқосовна

Фёдоров Семён Александрович
ВКО, г.Усть-Каменогорск
КГУ «Средняя школа №26»
Рук.: Давлетова Жанар Адахановна

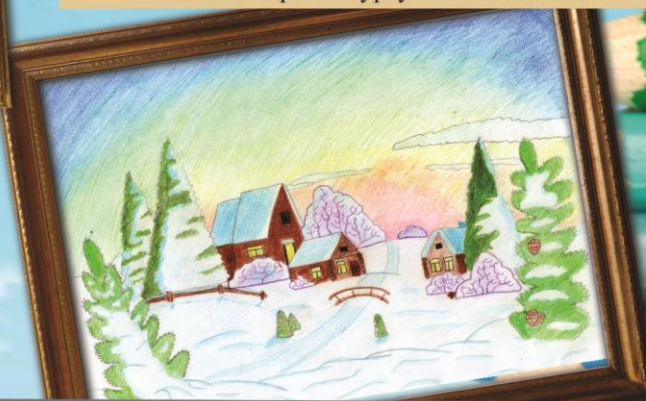
Балховцева Маргарита
г. Астана Детский сад №30 «Қайнар»
Рук.: Абдуова Айгуль Карсыбековна

Жиенбаева Айлин Ренатовна
Павлодар қаласы білім беру бөлімінің
“Павлодар қаласының №111 сәбилер бақшасы” МҚКК
Жет.: Жадрина Нургуль Тасболатовна

Караулова Адель
Детский сад №4 "Еркежан"
при отделе образования Атбасарского района
Рук.: Кенжегузинова А.К., Турсумбаева К.К.

Темирболат Жұлдызай
Жамбылская область, Меркенский район
КГУ «Общеобразовательная школа-гимназия №39
имени Темирбека Кожакеева»
Рук.: Разакова Айканыс Айдархановна

Токсанбаева Кира Бауыржановна
Павлодарская обл., г.Экибастуз
КГКП «Ясли-сад №18 «Гномик»
Рук.: Сак Олеся Олеговна

Жусупова Айя Нарильевна
Акмолинская область, г.Ақколь
Частная художественная студия «Арбат»
Рук.: Ахметова Бакыт Буланбаевна

Мүслім Айкөркем
г.Астана №46 «Самал» санаторный ясли-сад
Рук.: Кожобекова Александра Ергалиевна

Требования к содержанию и оформлению

Авторские права.

Высылая материалы, автор гарантирует, что

- по данной работе у автора нет обязательств перед третьими лицами, препятствующими размещению материалов;
- отправляя материал для публикации в журнале, Вы подтверждаете, что права на нее принадлежат Вам, и если возникнут проблемы с соблюдением авторских прав, то обязуетесь разрешать их самостоятельно;

Требования к содержанию и оформлению статей:

1. В структуру статьи должны входить: заглавие статьи; ФИО автора/ов; занимаемая должность; название учреждения; город/район; текст статьи; список литературы, который должен содержать лишь цитируемые в тексте работы.

2. Заглавие статьи должно быть информативным, лаконичным.

3. Статья предоставляется в редакцию журнала в электронном виде.

4. Объем статьи не должен превышать **4 страниц** формата А4, страницы должны быть целиком заполнены текстом. Шрифт 14 Times New Roman, интервал – 1,0. Поля: слева, справа, сверху, снизу – 2 см, включая таблицы, схемы, рисунки и список литературы.

5. Все формулы должны набираться в «Редакторе формул» в текстовом редакторе Word.

6. Все графики и диаграммы и прочие выстраиваемые объекты должны быть снабжены числовыми данными, обеспечивающими при необходимости их (графиков, диаграмм) достоверное воспроизведение, размер шрифта -12 пт.

7. Табличные сноски располагаются под таблицей.

8. Список литературы оформляется в конце статьи.

9. Статья сопровождается краткими аннотациями (5-7 предложений), содержащими информацию о тематике и проблематике статьи, цели ее написания.

10. Ответственность за содержание статьи несут авторы.

11. Редакционная коллегия оставляет за собой право публикации или отклонения статьи.

12. Материалы авторам не возвращаются.

13. Статьи, оформленные с нарушением требований, к регистрации не принимаются.

14. Фото не помещать в текст (сохранять отдельно в формате JPG с нумерацией от №1, №2). В тексте статьи указывать номер фото, выделяя жирным шрифтом.

15. В отдельном от статьи файле (**Заявка**) указываются сведения об авторе: ФИО, учёная степень, учёное звание, занимаемая должность, название учреждения, домашний адрес, контактные телефоны, e-mail.

16. Можно приложить качественную фотографию автора (в электронном виде).

17. Редакционная коллегия имеет право вернуть на доработку автору материалы при невыполнении предъявляемых требований, наличии орфографических, грамматических и стилистических ошибок, отрицательной рецензии.

18. Статья обязана сопровождаться Рецензией, с подписью автора и печатью учреждения, в которой работает рецензент (авторами рецензии могут быть, руководители МО, методисты, ППС института или вуза)

19. Материалы представляются на казахском или русском языках на электронный адрес ziat.journal@mail.ru

Требования к содержанию и оформлению методической разработки:

1. Представляемый материал (методическая разработка, конспекты) должен являться оригиналом, не опубликованным ранее в других печатных изданиях.

2. Первая страница должна содержать следующую информацию: заглавие, фамилию, имя автора, место работы (наименование организации) автора, далее следует текст.

3. В конце метод.разработки должен быть приведен список использованной литературы.

4. Материалы представляются на казахском или русском языках на электронный адрес ziat.journal@mail.ru в формате «Microsoft Word».

5. Объем текста не должен превышать **4 страниц** формата А4. Набор текста должен быть осуществлен с учетом соблюдения общепринятых стандартов (абзацные отступы, «одинарный» межстрочный интервал и тп.), тип шрифта «Times New Roman», шрифт 14, интервал – 1,0. Поля: слева, справа, сверху, снизу – 2 см.

6. Ответственность за содержание материала несут авторы

7. Методические разработки, оформленные без соблюдения данных требований не принимаются к публикации.

8. При наличии редакционных замечаний материал так же возвращается автору на доработку.

Мазмұны мен ресімделуіне қойылатын талаптар

Авторлық құқық.

материалды ұсынғанда, автор кепілдік береді

- осы жұмыс бойынша авторда материалдарды орналастыруға кедергі келтіретін үшінші тұлғалардың алдында міндеттемелер жоқ;

- журналға материалды жариялауға жібере отырып, сіз оған деген құқық Сізге тиесілі екенін растайсыз, егер авторлық құқықты сақтауда проблемалар туындаса, оларды өз бетінше шешуге міндеттенесіз;

Мақалалардың мазмұны мен ресімделуіне қойылатын талаптар:

1. Мақала құрылымына: мақаланың атауы; автордың аты-жөні; атқаратын қызметі; мекеменің атауы; қала/аудан; мақала мәтіні; тек жұмыс мәтінінде дәйексөз келтірілетін әдебиеттер тізімі кіреді.

2. Мақаланың тақырыбы ақпаратқа толы, жинақы болуы керек.

3. Мақала журнал редакциясына электронды түрде ұсынылады.

4. Мақала көлемі А4 форматындағы 4 беттен аспауы тиіс, беттер толық мәтінмен толтырылуы тиіс. Қаріп 14 Times New Roman, интервал – 1,0. Өрістер: сол, оң, жоғарғы, төменгі – 2 см, кестелерді, сызбаларды, суреттерді және әдебиеттер тізімін қоса алғанда.

5. Барлық формулалар Word мәтіндік редакторында "Формулалар редакторында" терілуі тиіс.

6. Барлық кестелер мен диаграммалар және өзге де құрылатын объектілер сандық деректермен жабдықталуы тиіс, қаріп мөлшері -12 пт.

7. Кестелік сілтемелер кестенің астына орналастырылады.

8. Әдебиеттер тізімі мақала соңында ресімделеді

9. Мақала тақырыбы мен мәселесі, оны жазу мақсаты туралы ақпаратты қамтитын қысқаша аннотациялармен (5-7 сөйлем) сүйемелденеді.

10. Мақала мазмұнына авторлар жауап береді.

12. Редакциялық алқа мақалаларды жариялау немесе қабылдамау құқығын өзіне қалдырады.

12. Материалдар авторларға қайтарылмайды.

13. Талаптар сай келмейтін мақалалар тіркеуге қабылданбайды.

14. Суретті мәтінге орналастырмау (№1, №2 нөмірленген JPG форматында жеке сақтау). Мақала мәтінінде Фото нөмірін жазып көрсеті қажет.

15. Мақаладан бөлек файлда (**өтінім**) автор туралы мәліметтер көрсетіледі: аты-жөні, оқу дәрежесі, оқу атағы, атқаратын қызметі, мекеменің атауы, мекен-жайы, байланыс телефондары, e-mail.

16. Автордың сапалы суретін (электронды түрде) қоса беруге болады.

17. Редакциялық алқа қойылатын талаптар орындалмаған, орфографиялық, грамматикалық және стилистикалық қателер, теріс рецензиялар болған кезде материалдарды авторға толықтыруға, өзгертуге қайтаруға құқылы.

18. Мақалаға рецензия жазылуы керек, онда рецензия жазған автордың қолы және рецензент жұмыс істейтін мекеменің мөрі қойылуы қажет (рецензияның авторлары ӘБ жетекшілері, әдіскерлер, институттың немесе ЖОО-ның профессор-оқытушылар құрамы болуы мүмкін).

19. Материалдар қазақ немесе орыс тілдерінде электронды мекен-жайға ұсынылады **ziat.journal@mail.ru**

Әдістемелік әзірлемелердің мазмұны мен ресімделуіне қойылатын талаптар:

1. Ұсынылатын материал (әдістемелік әзірleme, конспектілер) бұрын басқа баспа басылымдарында жарияланбаған болуы тиіс.

2. Бірінші бетте мынадай ақпарат болуы тиіс: материал тақырыбы, тегі, аты, жұмыс орны (ұйымның атауы), әрі қарай мәтін жазылады.

3. Соңында пайдаланылған әдебиеттер тізімі келтірілуі тиіс.

4. Материалдар қазақ немесе орыс тілдерінде "Microsoft Word" форматында электронды мекен-жайға ұсынылады **ziat.journal@mail.ru**.

5. Мәтін көлемі А4 форматындағы **4 беттен** аспауы тиіс. Мәтін терімі жалпы қабылданған стандарттарды (абзацтық шегіністер, жоғарылық "бір" интервал және т.б) сақтауды есепке ала отырып жүзеге асырылуы тиіс.), "Times New Roman" шрифтінің түрі, 14 шрифт, интервал – 1,0.

6. Материалдың мазмұнына авторлар жауапты

7. Осы талаптарды сақтамай ресімделген әдістемелік әзірлемелер жарияланымға қабылданбайды.

8. Орталық қойылатын талаптар орындалмаған жағдайда, орфографиялық, грамматикалық және стилистикалық қателер, болған кезде материалдарды авторға толықтыруға, өзгертуге қайтаруға құқылы.